

Fem års utålmodighet – Brevik ut nå!

Rapport til Klima-og miljødepartementet med hørings-svar

28.10. 2018

om konsekvensutredning for mulig deponi i Brevik.

Fra frivillig faggruppe

for bidrag til løsning av deponisaken for farlig avfall

Brevik – Stathelle – Heistad 2018

Forord

Dette er et hørings svar i form av et oppdatert hvitbok-materiale, i det vi viser til hørings svaret 15.10. som en første del i denne høringen. Faglig forankrede motmeldinger i deponisaken for farlig avfall er blitt presentert ved tre andre anledninger*. Dette er den fjerde oppdaterende utredningen som næringsnøytrale frivillige grupper – med noe ulike sammensetninger og samarbeidsledd, har levert i de fire år fra 2014.

Saken har et så enkelt svar at vi velger å sette det i forordet. Et svært avfallsdeponi for farlig avfall, ofte etterlatt i toksiske blandinger fra tiår tilbake, skal etter lov og fornuft, ikke under noen omstendighet etableres i eller under tett bosatte områder, i sprukken, vannlekkende gruve og under fjord. Et privat firma, NOAH, til dels i samarbeid med norske myndigheter har brukt minst fem år og nå henimot tusen, til dels gjentakende sider på å fastholde ideen. Publikum får unnskyldt at vi her, som vår siste motmelding, bruker 50 sider til å påvise det unyttige og skadelige i å fortsette.

Det er gått fem år siden det såkalte gipsforsøket for mulig egnethet av Dalen gruve ut i fra risiko for gassdannelse. Fylkesgeologen for Vestfold og Telemark ble ikke involvert, men ble varslet av våre samarbeidsledd via fylkesmannen. Nordens største gruveras i 1976 i Dalen gruve var ikke nevnt i søknadsdokumentene for Miljødirektoratet for gipsforsøket. Testmetodene ble innrømmet å være utilstrekkelig utredet. Siden har slik utilstrekkelighet vært en gjenganger og til dels også innrømmet.

Vi mener i dag at kunnskap formidlet i foreliggende mange høringsinnspill, bl.a. via Norcem, Porsgrunn kommune, teknisk og samfunnsfaglig høykompetent personell og allmennhet forøvrig i dag viser at Breviksaken om deponi i Dalen gruve, tett på bosatt befolkning og sensitiv arealbruk på sjø og land, nå må avsluttes omgående.

I enda sterkere grad enn foregående rapporter, legger vi her vekt på løsningsforslag for videre prosess med å finne gode og akseptable alternativ i deponisaken for farlig avfall. Siden KU-materialet (nær 1000 sider) er disponert omfangsrikt, slik at det bl.a. framstår en lang rekke med selvstendige gjentakelser, har vi stedvis måttet følge samme prinsippet, av presisjonsgrunner. Forhåpentlig er dette til støtte for de sikkert svært mange som bare leser en del av materialet. Det vises også til vårt hørings svar av 15.10.18 og til planprogrammet.

Materialet innsendes av Frivillig faggruppe for bidrag til løsning av deponisaken for farlig avfall, og er utarbeidet og redigert av Øystein Dalland i samarbeid med bl. a.; siv.ing. , ing.geolog Bjørn Helge Klüver, siv. ing. kjemi Egil Ronæss, siv.ing. (NTH) Marin teknikk/statikk og dynamikk. C. Lenning, siv. Ing. prof. G. Heggli, cand polit., u.lektor Line Markussen (OsloMetU) journalist m/Europa-/EU-spesiale, Dag Yngland**, arealplanlegger NMBU Håkon Nedberg, inform. dir.Tone B. Bergene Holm, siv. ing., tidl utvikl.sjef Telem. Fylkeskommune Thor Kamfjord, og med tidl. regiondir. i Innovasjon Norge, nå innovasj.leder B. Stranheim og legespesialist anesthesi, Sturla Rising. Det tas likevel forbehold om at visse justeringer kan bli ettersendt.

Siden KU-materialet (nær 1000 sider) er disponert omfangsrikt, slik at det bl.a. framstår en lang rekke med selvstendige gjentakelser, har vi stedvis måttet følge samme prinsippet, av presisjonsgrunner. Forhåpentlig er dette til støtte for de sikkert svært mange som bare leser en del av materialet. Det vises også til vårt hørings svar av 15.10.18 og til planprogrammet.

*«Nei til farlig avfall under fjord og føtter» (27.10-2014, m/tema-ark 4.3-2015 til kommunebehandlingen av forslag; Etterbruk for Dalen gruve), «Brevik må ut» (juni 2016), «Firkløver-rapporten i deponisaken» (til Noahs planprogram-utkast for det såkalte Langvik, feb. 2018)

** Spesiale - EU-politikk, økonomi, og miljøteknologi. Fem år (2007-2012) i ledelsen av Verein der Ausländischen Presse - Europas nest største korrespondentforening (etter Brussel) med 440 medlemmer fra 60 land. Medl. av Journalismfund, den europeiske uavh. org. for dybdejournalistikk.

Punktsammendrag:

Frivillig faggruppe foreslår i ny rapport til KLD løsninger på det de benevner som 7 overkommelige utfordringer for Norge i avfallsplanlegging for farlig uorganisk avfall, og i forhold til Breviksgruvene spesielt: Vannlekkende 250 km gruve gjennomført av flere svakhetssoner og andre vannførende slepper og sprekkesoner, under tettsted / fjord.

1. Brevikalternativet er for nær tett bosetning etter avfallsdirektiv, fortolkingsdom i EU-domstolen 2004, og etter praksis og dommer i land med felles lovverk og konkurranseregler

2. Uansett videre undersøkelser av detaljer kan luftlommer og vannkontakt gi gassfare i gruvene og ved utsiving til de mange boligene over, så lokaliteten må utelukkes omgående.

3. Norge mangler nasjonal avfallsplan for farlig avfall med konseptrammer for minimering, gjenvinning og lokalisering av restavfall unna tett befolkning og annen sensitiv arealbruk.

4. Flere alternativ kan derfor enkelt utredes på landsbasis etter disse kriterier og mht BAT (best anvendelig teknologi), dvs. for behandling /deponering i ubenyttet berg unna folk.

5. Rensing av svovelsyre fra Kronos Titan og rensing av flyveaske pålegges, og import av farlig avfall reduseres sterkt, så en utgår fra nasjonalt behov for deponi, og produsentansvar.

6. Innen en revidert nordisk avtale bør anlegg i Danmark, de nær 60 gjenvinningsanlegg og deponi i Sverige, og de nær 20 anlegg i Norge - samarbeide om gjenvinning og deponering.

7. Disse utfordringene bør behandles og løses i rulleringen av norsk avfallsplan som skal utføres i 2018-19. Se også nytt miljøvirkningsdirektiv av 16.5.2017, også for EFTA-land.

REF. hovedbidragsytere:

Øystein Dalland, Porsgr., prof. komp. miljøplanl. (2001, UiÅlb. Danm) og i planl. / forvaltn. (HiT). C. real. m biol., geol/geomorf, hydrol./ samf. planl. Etterutd. i bl.a. sosialped. og planfag. Statl.prosj. leder miljøpl. Asker/Bærum/Lier og miljø/beredsk. tiltak (flom/vannbruk); oppdr. fra off. myndigh., og org. internasj. erf. (norsk leder Interreg. NorWat, 04-07, Norge/Skottl./Sve/Finnl.). "3 Rivers" Norge (UD/KS), Russl., Est., Latv.. -98-02. Vann-/skog-forvaltn., Tanz. 87-88. Forarb. Telem.fy. komm.; UNESCO-arv-prosj. vannvei, industriarv. Erf. fagbokforf. og journ. /ansv red. reg.avis. Div. plan/miljøprogr. NRK.

Bjørn Helge Klüver, Bamble, siv. ing NTH, ingeniørgeologi, ansvarlig for prosjekteringer i vannkraftanlegg og ved en rekke berghall-anlegg for oljeindustrien (Statoil/Hydro, som Rafnes, Kårstø, Mongstad, Troll, «Shoreapproach Kollsnes» mfl.), spesialitet; geohydrologi og tetningsinjeksjoner. Internasj. publikasjoner og anbefalt rådgiver nasjonalt og internasjonalt i prosjekterings-krav og praktisk prosjektering; tette bergrom; kaverner, riksvei-tunneler mv. Se bl.a. Bjørn H. Klüver og Kveen, Alf : «Samfunnstjenlige miljø-tunneler. Berginjeksjon i praksis» . Stat. Vegvesen. Publ.104 (2004). Ca. 40 års erfaring.

Egil Ronæss, Porsgrunn. Siv ing NTH, kjemiteknikk. Spesialist i kjemiteknisk prosjektering og rådgivning ved bygging og drift av kaverner /berghaller for oljeind., Statoil / Hydro , Rafnes, Mongstad, m.fl. Sikkerhetsansvarlig myndighetskontakt vis a vis DSB. Rådgiver ved miljøtiltakene mot utslipp til vann og berghall-løsningene ved bl.a. smelteverket i Odda, (Norzink AS), Rafnesanlegget, Mongstad, Åsgård mfl. Sture og Kollsnes; modifikasjon driftsprosedyrer kavernelagre. Idestudie for lagring av propan i kaverne Norcem Brevik. Husnes CO2-fangstprosj. Internasj. oppdrag, Sverige, S. Korea mm. Ca. 40 års erfaring.

Innhold

1. Bakgrunn	s. 5	i
2. Konklusjoner og forslag.....	8	
3. Muligheter ut fra avfallsstrømmene.....	9	
4. Kunnskapsgrunlaget mer enn godt nok til avvisning av saken.....	11	
5. Løsningsmomenter ut fra møteinnspill til KLD.....	11	
6. Svært overordnede føringer er ikke angitt i KU eller forholds-utredet	12	
7. Utelatelser og utsettelse av utredninger undergraver utsagnsverdi...	14	
8. Eksempler på vesentlige utelatelser, tilbakeholdelser og utsettelse..	16	
9. Om vedl. 7.2, Forhold til overordnede planer, forskrifter og mål.....	18	
10. Om vedl. 7.10, «Barn og unges oppvekstvilkår / interesser på land»	29	
11. Utvalgte høringsmerknader til øvrige delutredninger.....	36	
12. Vurdering av et utvalg industrielle høringssvar.....	45	
13. Noen referanser/linker.....	49	

1. Bakgrunn

Vi viser til høringsbrev 5.9-18, høringsnotat og til innvilget utsatt høringsfrist. Høringsbrevet angir ingen hjemmel for denne KU med høring. Vi ser av svar til Telemark fylkeskommune at høringen påberopes ikke å være hjemlet i plan- og bygningsloven. Er den da heller ikke påberopt hjemlet i henhold til miljøvirkningsdirektivet eller i forskrift for konsekvensutredninger? Dette virker fortsatt uklart og utilstrekkelig formidlet.

Avsendere av budskap om KU via et høringbrev bør vite at det forventes formidling av KU's forankring, som vel i denne type saker må være i et forhold til bestemmelsene i miljøvirkningsdirektivet.

Vi forstår uansett at regjeringen ønsket brede medvirkende innspill til beslutningsprosessen – ved denne helt spesielle og tilsynelatende uforankrede metoden, en form for tidlig og ganske snever «KU-vurdering» av kun ett alternativ. Utfordringen ved dette avviket berører også de særlige bestemmelser i Avfallsdirektivet (artikkel 31) med krav til myndighetene om medvirkning fra allmennheten i avfallsplanlegging. Å gå rett på ett alternativ uten avklart nasjonal planramme for farlig avfall avviker og fra det stående tidligere avfallsdirektivets (1975) krav om slik forankring. Siden de bestemmelsene vel er stående, avviker prosessen også sterkt fra angitt prosedyre i nåværende Rammedirektivs artikkel 28-29 om nasjonal avfallsplanlegging, som skal være en helhetlig konseptrettet tilnærming, fremfor enkeltsaker for lokalisering.

Ideen om stordeponi i Brevik kan ha «røtter» i uformelt, uutredet og uhjemlet budskap rundt 2000-2003 om å kunne «gå rett på» Brevik-alternativet når Langøya-deponiet ble fullt. Se imidlertid fortolkningsdom i EU-domstolen, link under, og EUs planretningslinjer for avfall, utgitt 2012-13, samt Rammedirektivets artikkel 28-31 om plan og medvirkning.

Den 7. 9. 2018 sendte Klima- og miljødepartementet oppdragsbrev til Miljødirektoratet om vurdering av alternativer for behandlingsskapitet for uorganisk farlig avfall i Raudsand, Nesset kommune og Dalen gruve, Porsgrunn kommune, innen 17.9.2018.

Uformell konsekvensutredning for Brevik skulle utføres for å bedømme om staten skulle avbryte videre engasjement i saken eller engasjere seg videre i den.

Det virker helt meningsløst at departementet gir Miljødirektoratet både slikt snevert oppdrag nå, og det til levering før høringsssvarene som skulle gi departementet økt kunnskapsgrunnlag er innkommet. For de to konsekvensutredningene for de eventuelle lokalitetene Raudsand og Brevik har fundamentalt ulik karakter. De avviker sterkt både i metodikk, i utføring, i prosess og forankring. Oppdraget gitt til Miljødirektoratet virker derfor uoverveid, for upresist og i strid med statens saksbehandlingsregler.

I Raudsand pågår en ordinær prosess med gjennomført detaljert konsekvensvurdering på reguleringsplan-nivå. Dette er noe helt annet enn den – av staten bekreftet; uformelle og påberopte oversikts-KU som pågår i Brevik, og der hjemmel-påføring mangler.

Departementets ståsted er altså at direktoratet både skulle greie å sette seg inn i og ha adgang til å vurdere den uformelle rapporten fra Brevik, 220 s pluss 21 delutredninger, opp mot en helt annen utredningstype; en detalj-KU på reguleringsnivå for Raudsand, og det før hørings svar fra kommune, industri, andre faggrupper m.v. er innkommet.

Fristen for Miljødirektoratets vurdering ble nå satt til vel en måned, den 17.10. Dette er mens høringen fortsatt pågår for de vesentlige instansene som har fått utsatt høringsfrist, bl.a. Porsgrunn kommune og en del lokale miljøorganer mfl.

Dette virker hensynsløst overfor medvirkningskravene i avfallsplanlegging, og kanskje rettsstridig også ut fra utredningsplikten etter forvaltningsloven. Vi ber politisk ledelse ettergå dette.

Dertil kommer at det underlagsmaterialet som ligger til grunn, forut for utredninger av både Raudsand og Brevik, er uforvarlig tynt og irrelevant, og der oppdragshaver NGU tok forbehold for sin kompetanse for slik avfallsplanlegging. Det omfatter en overflatisk scanning av 14 lokaliteter av nedlagte til dels vannfylte gruver i Norge, noen få gruver i drift foruten noen få nedlagte steinbrudd. Ytterst få av de svært mange lokaliteter som finnes i Norge i ubenyttet berg unna tett befolkning var tatt med. Teknisk lokalisering med mulighet for-injisering og tetting før utsprengning av berghaller i ubenyttet berg regnes i dag for klart best tilgjengelig løsning. Verken disse typer geotekniske hovedkriterier eller hovedkriteriet tilstrekkelig unna tett bosatte områder var med som ledende i utredningen til NGU i 2015-16.

Høringsinnspillet tar utgangspunkt i at videre saksbehandling av forslagsstillerens KU kan avsluttes, og i at lokaliteten Brevik-Heistad (Dalen Gruve med eller uten det såkalte Langvik-alternativet) må utelukkes omgående, i lys av foreliggende kunnskapsgrunnlag og innkomne opplysninger via denne og tidligere høringer.

Veivalg for behandling av farlig uorganisk og for sluttdeponering, som må gjøres ved enkelt bredere alternativsøk, gjenstår. Det bør senest gjøres nå ved 6-års-rulleringen av norsk avfallsplan i 2018-19, da den planen fortsatt mangler en obligatorisk plan eller spesifisert nasjonal ramme (konsept) for minimering, behandling og sluttdeponering av farlig avfall, inkludert lokalitetsalternativer ut fra BAT, (best available technology) .

Det legges innledningsvis derfor, vekt på Miljøvirkningsdirektivets krav til å få fram vesentlig kunnskapsgrunnlag tidlig i en beslutningsprosess. Det vesentligste mener vi er for stor nærhet til tett bosetting, faren for gassdannelse og etterhvert for utlekking av avfall.

Kritiske tema er prosjektideens forhold til overordnede føringer (deltema 7.2, og til artikkel 13 i Rammedirektivet for avfall, om helse og miljø, her i høringssvaret også kommentert ut fra det i så måte ganske fundamentale deltema 7.10, barns interesser og rettigheter. Av de 21 pålagte utredningstema fra planprogrammet har vi derfor valgt å ha fokus på de to i dette høringssvaret. Vi ser og etter i hvilken grad forslagsstiller har søkt å sette disse to sentrale tema i forhold til de øvrige tema, og omvendt. Tiden har ikke ruppet til å gjøre slik vurdering for øvrige 19 tema, men fokus på disse to oppfangende lovhjemlede tema mener vi er tilstrekkelig avklarende i denne uformelle høringen og for denne uformelle konsekvensutredningen.

Forslagsstiller selv påviser eksplisitt atskillige i og for seg viktige tema og problemstillinger i KU materialet som måtte utredes hvis prosjektet ble tillatt videreført. Det foreligger imidlertid hjemlede, overskyggende og oppfangende grunner i avfallsdirektivet og avledede fortolkningsdommer og planretningslinjer fra dette, så slik by-lokalitet som Brevik/Heistad må avvises. Det virker oppfangende og oppsettende. Det vil derfor være lite hensiktsmessig av forslagsstiller å fortsette også med de nå utelatte og utsatte utredningene av et Brevik-alternativ. For dette er tema som i tilfelle ville ha måttet bli rest-utredet av andre instanser; som bedømmelse av risiko for gassdannelse, (DSB) gruvens forhold til vann-ramme-direktivet, (NVE, Mdir mfl) Kongkleiv sett i forhold til ras (DSB mfl) og naturmangfold (Mdir).

Slik forlengelse av en altfor lang offentlig for-prosess som til nå, er derfor meningsløs å forlenge ytterligere. Det er over 8 år siden det ble meldt fra industrihold til Miljødirektoratet fra Norcem at større gruvedeponi i Dalen gruve kunne komme på tale. Det er uklart hvorfor Miljødirektoratet (da KLIF) i 2010 ikke gjorde berørt mulig vertskommune kjent med disse oppsiktsvekkende sider av Norcems ellers høyst avgrensede etterbruksplan, som da skulle sendes direktoratet, angjeldende et mindre driftsdeponi for seg.

Det er snart fire år siden berørt ansvarlig plan- myndighet avviste deponi for farlig avfall i Dalen gruve. Forlengelse av slik unødig prosess er skadelig av folkehelse-grunner, både for nærbefolkning og region, og må antagelig også være det, ikke minst for Norcem, konsesjonæren i gruvene. Med sitt høringssvar 17.10-2018 har Norcem avklart at samdrift med Noah avvises uten forbehold. De har konsesjon på bruken av Dalen gruve til kalksteinsutvinning til henimot 2040. Det er nå 22 år til, og Norcem mener ved nye ressurskartlegginger å kunne ha påvist kalksteinsråstoff til 2040 og muligens lenger.

Når departementet forhåpentlig i løpet av relativt kort tid har slutført sin sammenfatning og vurdering av de innkomne høringsinnspill og av KU-materialet, om ikke før, imøteses melding fra departementets politiske ledelse om at statens engasjement i forslaget fra Noah er avsluttet. Da har Norge med kjent kunnskap 8 år til alle evt. nye deponiløsninger må være på plass, dvs i 2026.

Det imøteses imidlertid også at Noah selv trekker sitt forslag om deponi om ikke altfor lenge.

Meningsløse utelatelser av foreliggende kunnskap eller uakseptable utsettelse av nødvendige deltema ved en slik tidlig konsekvensutrednings hovedrapport og i delrapporter om et mulig deponi for avfall i Brevik-Heistad er også vektlagt i merknaden, (se under).

Men de utelatelsetene og utsettelsene av utredninger er ikke avgjørende for vår stillingtagen til prosjektet nå. Vi mener å fastslå at enhver videre utredning er unødvendig og forhalende på gode andre løsninger. Grunnen til dette er de overordnede påvisninger av at lokaliteten må tas ut omgående, pga.;

1. - manglende tilstrekkelig avstand til tett bybefolkning, og at;
2. - bevis ikke kan framskaffes på at verken gassfare kan unngås og at;
3. - utslipp av forurensende stoffer til sårbare, klausulerte terskelfjordområder kan skje, i anlegg, drift og etterdrift.

Vi har nærmere vurdert de to svært strategiske deltema; 7.2 og 7.10 om hhv. et mulig deponiprojekts forhold til overordnede føringer (7.2) og til Rikspolitiske forskrifter for barn og unges interesser og rettigheter i planlegging (7.10) for mulig påvisning av egnethet, både hos forslagsstiller og i selve lokaliteten.

Til slutt følger utvalg punktkommentarer til øvrige delutredninger. Høringsmerknaden har og med et møteinnspill til KLD til møte 2018 med forslag for vei videre i avfallsplanlegging, spesielt for farlig avfall.

2. Utdypende konklusjoner og forslag

1. Den regionaldemokratiske og lokale siden av en beslutningsprosess må sterkt vektlegges i denne saken. Kommunen vil i tilfelle være ansvarlig planmyndighet ved en evt. senere regulering etter Plan- og bygningsloven, for et eventuelt privat deponi, og vel også for en evt. påberopt statsinitiert deponireguleringsplan. Kommunen er også beredskapsmyndighet og har avvist stordeponi i gruvene.

Et annet vesentlig krav i Rammedirektivet er bestemmelsene om at landet skal ha en nasjonal avfallsplan, inneholdende også en ramme og en plan for minimering og behandling og deponering (midlertidig og sluttdeponering) av farlig avfall.

2. Vesentlige beslutningsmyndigheter og berørte parter har ment at denne uformelle KU var unødvendig i saken om stort nytt deponi i Brevik-Heistad. De lenge foreliggende fakta om gruvens beliggenhet i forhold til tett befolkning er også avgjørende kunnskap om gruvens «egnetthet,» er alene tilstrekkelig for at Brevikalternativet absolutt vil måtte ekskluderes. Dette er dessuten så vesentlig kunnskap om gruvens egnethet at den kunnskapen – med en gang man som ansvarlig myndighet får et forslag i hende, må og skal sluse disse fakta og forslag inn mot krav i lov og forskrifter. En offentlig forslagsmottaker har da plikt til å spørre (seg): Er de kravene så oppsettende at prosjektideen, stordeponi i en bynær gruve må avvises? Norge har her en fortolkende sterk EU-dom å støtte seg på, (se link) der premissene også er forankret i Rammedirektivet for avfall artikkel 13 og artikkel 28.3.d og i FNs menneskerettskonvensjon, foruten Grunnlovens paragraf 112.

En vesentlig lov er Rammedirektivet for avfall, som i artikkel 13 fastslår at det ved nye anlegg skal være tilstrekkelige avstander så det ikke oppstår risiko for helse og miljø. Derfra er også avledet dommer (2004), vel oppsettende eller som kan være oppsettende for Norge mht. lokalisering av deponi i tettbebyggelse.

3. Tilleggene som kom i januar 2018 til norsk avfallsplan («avfallsstrategi 2013») hadde ikke et minimeringsprogram for FARLIG avfall. Tilleggene refererte kort, men hadde heller ikke et nasjonalt veivalg for behandling av farlig avfall ut fra de nye internasjonale krav til gjenvinning, Langøya i Re, betegnet som et nasjonalt deponi for farlig avfall nærmet seg fullt. Likevel har Norge like til nå utstt det statlige ansvar å utrede et veivalg for fremtidig gjenvinning og dimensjonering og lokalisering av ny(e) deponi for farlig avfall.

4. Behovet for deponi ikke utredet, og denne KU viser ikke til konsekvenser et enkeltvedtak om nytt stort deponi har - for norsk forpliktelse til minimering, gjenvinning og sirkulering.

Vi har derfor fått en kjedevirkning av betenkelige økonomiske fordeler og uheldige forskyvninger i konkurranseforhold, som forsterker gigantisk deponering. Det kan føre til rettsstridige lokaliseringer og brudd med konkurranseforskrifter. Utviklingen kan dels være en følge av feiltolkede signaler hos deler av norsk industri ut fra statens formuleringer også i Avfallsstrategi 2013 om at industrien skal ta hånd om sitt avfall. Med «for liten skrift» står det åpenbart at staten skal legge rammene, og at staten også skal sørge for konkrete planer, rammer og minimerings-/ behandlingskonsept også for sluttbehandling/deponering av farlig avfall .

Avfallsdirektivet av 2008 ble implementert av Norge i 2012. Formuleringene ville i dag måttet bli presisert i lys av 10 års erfaringer med avfallsdirektivet internasjonalt og nedfelte dommer, tolkninger og planretningslinjer for avfallsplanlegning.

For å illustrere den siste utviklingen, må trekkes ut noen konkrete;

3. Muligheter ut fra fakta om avfallsstrømmene:

Forbud mot deponering av såkalt nedbrytbart avfall ble innført i 2009. Mengden husholdningsavfall og lignende avfall som deponeres skal etter europamålene i 2016 innen 1. januar 2030 maksimalt utgjøre 10% av generert mengde husholdningsavfall og lignende avfall.

Norge har ennå ikke satt mengdemål eller behandlingsmål for behandling av den mest kritiske delen, farlig avfall; (flyveaske, syrer, giftige tungmetaller, andre giftige forbindelser, organisk farlig avfall, inkludert organisk og annet farlig avfall fra oljevirkksomheten). Heller ikke for den store andelen av plastavfall som ikke er emballasje; bygningsplast, hardplast-produkter, (inkl gamle plastbåter etc) er det behandlings-veivalg. For plastemballasje forutsetter europa-pakken ca 55% gjenvinning innen 2025, (oppdatert til opplysningene i det norske tillegget). For å begynne bakfra i listen i parenteser over:

Avfall fra oljevirkksomheten utgjør i dag nær 500 000 t årlig, hvorav mye fortsatt blir eksportert. Skal vi fortsette å eksportere dette? Hvor mye kan minimeres? Hvor mye kan vi selv behandle og gjenbruke i Norge? Det Norske Veritas anslo i sin rapport i 2012 (se link i innsendt merknad 15.10) at vi da hadde stor ubenyttet kapasitet til behandling og gjenbruk av dette i Norge. Hva er status i dag? Hva bør gjøres med dette?

Syrer; spesielt svovelsyre. Svovel er – også i deponisaken til nå, nærmest u-påaktet som knapphetsressurs. Syreavfallet fra en eneste bedrift, Kronos Titan, i Fredrikstad, p.t. 230-270 000 t 22% svovelsyre årlig, deponeres fortsatt på Langøya. Andre bedrifter i Kronos Titan-konsernet har pålegg om gjenvinning av betydelige deler av syren. Må/bør ikke Norge også framsette slike krav, ut fra prinsippet om at forurenser skal betale, prinsippet om BAT, best available technology, (som ved overgang til nye BAT-løsninger for restavfall ikke lenger er nøytralisering/deponering)? Kan Norge forsvare den gamle løsningen med gigantdeponering av syre, ut fra konkurransedirektivet, når andre land benytter BAT for gjenvinning av svovelsyre?

Svovel er et knapphetsråstoff i seg selv. Bergvesenet regnet med global knapphet på svovel fra 1978, Utvinning fra olje- og gass har endret bildet i vår olje-epoke, men det kan etterhvert oppstå ny knapphet. Ca. 80 % av utvunnet svovel går til produksjon av svovelsyre. Virker det ikke rimelig at man etter nær 30 år med sluttdeponering av enorme mengder svovel, bør ta et veivalg om å resirkulere denne verdifulle ressursen?

Det er blitt gjensidig lønnsomt å deponere på Langøya for både Noah og Kronos, ved den norske adgangen til å importere svære mengder farlig avfall i form av flyveaske fra avfallsanlegg, til nå hovedsakelig i fra nordiske land. Det ville kunne bli ytterligere lønnsomt for Kronos å fortsette deponering på Langøya, om Norge faller billigere ut for dem enn Tyskland med krav til gjenvinning.

Samfunnsrammen som en uansett vel har plikt til å sette fra statlig side, etter Rammedirektivet for avfall slår imidlertid inn, ved overgang til andre deponisteder. Der kommer kravet til deponidimensjon og miljø sikkerhet, og kravet til minsteavstand mot tett befolkning inn. Vi kan ikke se det annerledes enn at Staten blir tvunget til å lage rammer for et nytt nasjonalt konsept for de to hoveddelene av det farlige uorganiske avfallet.

Flyveasken, som kommer fra forbrenning av svære mengder lett forurenset avfall fra Norge på til dels nedbetalte anlegg i Sverige, er en løsning som slett ikke virker minimerende på mengden av lett forurenset avfall i Norge. Ved for billige løsninger i enden av avfallskjeden stimuleres det overforbruket vi alt har i Norge i forhold til utslippsmålene, ikke minst av CO2. Et eksempel er

rivningsavfall/bygningsavfall, med det rådende «riv og reis». Den nær sagt særnorske boomen av riving og fornying i alt fra kjøkkeninnredninger og mote-ombygginger, til boomen for «palass-hytter», og kjøpesentre hører faktisk hjemme som utfordring i en nasjonal avfallsplan også for farlig avfall. Bygnings- rivningsavfall til Langøya ca 50-100 000 t årlig utgjør bare en del av alt det rivningsavfall og «1000-hjem-avfall» som kommer fra småindustri, enkelthushold og endring av infrastruktur uten avfalls- og utslippsregnskap.

Sammenhengen dette står i til vårt samlede investeringer og bruk av felles ressurser internasjonalt, inkludert økosystemtjenesten ved en balansert atmosfære, bør fram i det minimeringsprogram som nå lages. For den åpenbare sammenheng mellom overproduksjon/-forbruk, avfallsmengde og CO2 / fluoriserte utslipp er ennå ikke klart formidlet av norske myndigheter. Temaet er i seg selv noe omstridt, for det rokker ved de frie markedsmekanismene. Men som innledningen til en nasjonal avfallsplan i England uttrykte det for noen år siden; avfall er for farlig og for viktig til å bli overlatt til markedskreftene alene. Dette var også erkjennelsen til EU i arbeidet med det nye rammedirektivet for avfall fra 2006-08. Alt Baselkonvensjonen 1992-94 var inne på dette, i form av minimering i avfall over landegrensene, også innad i Europa. Føringene er en arv - ikke fra fra EU, men fra FNs «Sustainable development» 1987 og lenger tilbake.

Import av andre svært giftige avfallsfraksjoner

Svært giftige tungmetaller som batteriavfall fra Israel og blyslagge fra Hellas figurerer på listene over importlisenser gitt av Miljødirektoratet for import til Noah Langøya i årene 2015-16. For årene 2016-18 er det nylig blitt klart at asbestholdig rivningsavfall, forurenset jord mv er gitt «importsamtykke» fra Italia, hhv. Genova, Veneto og Campania (i Sør-Italia). I svar etter forespørsel til Miljødirektoratet i oktober 2018 framgår at en ikke vet om lastene er mottatt i Norge, og de figurerte pr 10.10 2018 ikke på database for gitte importlisenser. De figurerte heller ikke på Noahs årlige pliktige egenmeldinger over mottatt avfall, også bekreftet av Miljødirektoratet i brev til redaksjonen av dette høringsvar.

Når stikkprøver fra kun et par år oppviser slike uklarheter og mangel på transparent informasjon om de farligste delene av avfall tenkt for et stordeponi i Norge, betyr det at en ikke, etter loven, kan ha det slik. For all informasjon om tiltak mot helsefarlig forurensing (som deponering er påberopt å være) skal være åpen uansett forretningshensyn, ut fra den overordnede paragraf 12 i Lov om miljøinformasjon.

Nå det foreligger etter alt å dømme såkalt «importsamtykke» uten registrering av importlisens i ettertid pr 10.10. Det akkumuleres et åpenbart informasjonsbehov hos allmennheten, ikke minst på grunn av høringen, om mulig nytt deponi i Brevik, om Noah eller Miljødirektoratet har ettergått om disse lastene faktisk er mottatt i Norge, og om Miljødirektoratet har foretatt nærmere undersøkelser av egne og av Noahs rutiner.

Det kan se ut til at Noah arbeider med metodikk på Langøya for å fragmentere giftige tungmetallfraksjoner og andre fraksjoner for å putte de fraksjonene inn i den såkalte avfallsgipsen av flyveaske/svovelsyre. Noah er en forslagsstiller som holder tilbake slike opplysninger om de aller giftigste komponentene for tiltenkt deponering i Norge etter import, både i forslaget til planprogram og i sin KU med vedlegg. Dette er vesentlige kunnskaper for beslutningsgrunnlaget på tidligst mulig stadium. Det er ikke tilstrekkelig å opplyse presist om dette, noe av det giftigste, og prosessene for dette, når utslippstillatelse eventuelt skal fremmes i en slik sak om deponering tett på befolkning. Kunnskapene er vesentlige også for å karakterisere og kvalitetssikre hva slags forslagsstillere en har med å gjøre, og primært, for tidligst mulig å bedømme avfall og avsendere som en har med å gjøre.

4. Kunnskapsgrunnlaget mer enn tilstrekkelig til avvisning av saken

Hensikten med denne (uformelle) KU skulle være å få tilført bidrag til et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for å vurdere om staten skulle gå videre med dette prosjektet. Via en KU-prosess i vid forstand fra fastsettelse av planprogram og til departementets sammendrag og vurdering av KU er det dermed minst fire bidrag til et kunnskapsgrunnlag; 1. Avledet kunnskap direkte fra fastsatt planprogram. 2. Nye kunnskapsbidrag ved analyse av tema, sammenhenger og fra forslagsstiller selv i KU. 3. Høringssvarenes bidrag. 4. Ny kunnskap ved sammenkobling av 1-3 og ved departementets vurdering av innkommet materiale.

Det framgår av Norcems høringsuttalelse og av dokumenter ellers fra 1. halvår 2018 at forslagsstiller Noah alt ved kunngjøring av KU må ha vært klar over at samdrift i gruvene mellom Norcems kalksteinsutvinning og Noahs eventuelle avfallsdeponering ble klart avvist av Norcem. Likevel utfører Noah sin KU uten egen klargjøring av ståsted i forhold til dette viktige premisset.

Resultatet blir en lite transparent og uakseptabel sammenblanding av premissene samdrift og ikke samdrift. En står faktisk overfor en potensiell aktør som selv ikke avklarer eget ståsted i forhold til den tidlig foretatte avvisning av samdrift, og det heller ikke foran eller innenfor en risiko- og sårbarhetsvurdering. Dette virker ikke som tilstrekkelige kvalifikasjoner hos en eventuell hovedpartner i underjords deponering, og aller minst for en komplisert samdrift.

Slik det påvises i våre merknader, bør det samlet foreligge, både forut for høringen og ved det som skulle vært tatt med av foreliggende kunnskap i denne konsekvensutredningen, et kunnskapsgrunnlag mer enn tilstrekkelig til å avvise lokaliteten Dalen gruve i Brevik-Heistad som stort deponi for avfall.

Konsekvensutredningen nå avdekker - til tross for sitt voluminøse omfang, sammen med det omfattende høringsmaterialet i form av svar, mye manglende kunnskap og kompetanse og respekt for prosjekterings- og lokaliseringskrav av bergrom for avfall.

Denne form for KU indikerer imidlertid i den dokumentasjon som likevel kommer fram nettopp ved påviste avvik, utsettelse og feil; en manglende egnethet både hos forslagsstiller og ved lokaliteten.

Uansett: Alene de dokumenterte - grunnleggende utilstrekkelige avstandsforhold til tett befolkning, skoler, annen sensitiv arealbruk i seg selv, tilsier at Dalen gruve må ekskluderes snarest som stort deponi for avfall.

Det vises også til merknad fra Frivillig faggruppe for bidrag til løsning av deponisaken til forslaget fra NOAH AS til planprogram i desember 2017.

5. Løsningsmomenter

«Møte-innspill - KLD 18.9.18; - løsningsmomenter i deponisak pr. nå»

De utfordringene Norge møtte med avfallsplanlegging fra 2015 i Breviksaken om deponi skyldes etter vårt syn vesentlig at vi fra start i 2012 fra innføringen av avfallsdirektivet ikke har hatt en lovfestet nasjonal plan/ramme for håndtering, mottak og behandling/sluttdeponering av farlig avfall etter Rammedirektivet for farlig avfall. For å komme ut av det uføret foreslås:

Regjeringen bør i forbindelse med arbeidet med oppdatering og rullering av norsk nasjonal avfallsplan i 2018-19, sørge for at kravene til en nasjonal plan - også for farlig avfall - ut fra gjeldende rammedirektiv er oppfylt, ved å:

1. **Slutføre arbeidet med minimeringsprogram for Norge for farlig avfall** og legge det til grunn for avfallsbehandling og deponimodeller for resten. En har tid. Langøya har konsesjon til ut 2025, og rom-utdyping / importbegrensing. gir varighet lenger.

2. **Gi oppdaterte styringssignaler for BAT** behandlingsmåter av hovedgruppene for farlig avfall, **inkludert BAT for deponering i nysprengte haller i ubenyttet berg, med beste valg av for-injisering/ tetting**. NOAH har sjekket også noen lokaliteter i ubrukt fjell, men vi har holdepunkt for at det er et uakseptabelt fåtall i forhold til de store mulighetene for å finne egnede lokaliteter for norsk behov. Kun en sentralmodell med minste-volum «helst 10 mill kubikkkm» er sjekket, også av NGU. Beliggenhet i forhold til tett bosetning har ikke vært det styrende kriterium for egnethet som det skal og må være etter Rammedirektiv og domsslutning (se under).

3. **Inkludere påbudte lokaliseringsskriterier for Norge** for mottak/behandling og sluttdeponering av farlig avfall, som også tar hensyn til produsentansvar, regionale behov og løsninger,

Baselkonvensjonen, og EU-domstolen sakene **C-53/02 OG C-217/02** ; (Court of Justice of the European Union) ,

link: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49068&pageIndex=0&doclang=DA&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=537646>. Se og råd i EUWaste Planning Managem.Guidance Note (2012/13 s 66).

4. **Utvetydig og omgående ekskludere sterkt uakseptable lokaliseringalternativ som er - eller sannsynligvis kan vise seg å være i strid med rammedirektivet og med domsslutningene** over, vedrørende domsfestede lokaliseringssprinsipper for nyanlegg for farlig avfall. Gi styrende oppdaterte overgangsregler for slutt-bruken av Langøya fram til 2026-(29?) som stort nasjonalt slutt-deponi, regler som og må være i tråd med domsslutningen nevnt over. KU for alternativ må innrettes etter det nye Miljøvirkningsdirektivet (2017), og ha viktige og tilstrekkelige beslutningsopplysninger, i dette tilfelle om avfallstyper, behandling og lokalisering i forhold til sensitiv arealbruk / bebyggelse.

Foreliggende utredning har det ikke, og har (etter vår opptelling) tilbakeholdt/ åpent utsatt mer enn 50 tema / deltema, blant annet avgjørende om befolkning/lokalisering og om gassfare, tetting og kostnader ved dette, samt nødvendige fjord-data. KU fra Noah tilbakeholder, utsetter og røper at en i dag ikke har tilstrekkelig kunnskap for trygghet på de viktigste temaområder. Det anses av oss å være et samfunnsansvar for regjeringen å hindre et slikt beslutningsløp og lokalitets-alternativ, og medvirke til å finne gode BAT-løsninger for andre alternativ.

Flere alternativ kan derfor enkelt utredes på landsbasis etter disse kriterier og mht BAT (best anvendelig teknologi), dvs. for behandling /deponering i ubenyttet berg unna folk.

5. **Oppta ny kontakt med de øvrige nordiske land for oppdatering av den ikke bindende ministeravtalen** fra 1994 om minimering og utveksling av avfall.

6. Svært overordnede føringer er ikke angitt i

konsekvensutredningen eller forholds-utredet i delutredning (7.2) om et mulig stort deponiprojekts forhold til overordnede føringer. Om en eller flere føringer (lover, forskrifter politiske føringer mm) i utgangspunktet eller ved nøyere vurdering har endelig oppsettende virkning på prosjektet formidles ikke i denne KU. Det er i seg selv en overordnet mangel ved utredningen. Det forutsettes i planprogrammet utført såkalt stedsspesifikk kunnskapstilnærming om Brevik. Da kan også teknologi- og lokaliseringsføringer i lov og politikk – inkl. ansvarlig myndighets vedtak, slå inn på oppsettende måte.

Utredningene nevner at mangel på angivelse av overordnede føringer dels kan skyldes at de ikke er identifisert av Multiconsult/Noah, eller at noen av dem kan finnes under andre delutredninger. Det at forslagsstiller selv eller hans konsulent ikke har funnet fram til relevante overordnede føringer eller ikke har formidlet dem, er etter vår mening ikke tilstrekkelig for å oppfylle kravene til transparent og relevant utredning av om gruvene er egnet. En har da ikke sett etter, om overordnede føringer for beskyttelse av mennesker, samfunnsstruktur eller miljø slår inn tidlig i prosessen med oppsettende virkning.

Føringer kan og være i brudd med hverandre. Forholdet mellom ulike overordnede føringer, slik de slår inn i saken, kan ikke drøftes om eksisterende overordnede regler, planer og føringer ikke en gang er identifisert.

Det omvendte: om prosjekt-ideen, hvis den gjennomføres, med eller uten avbøtende tiltak har følger for miljø, samfunn og økonomi, - er den klassiske utgangspunktet i en konsekvensutredning. Også i denne del av utredningene kan det være tilfeller der lovbestemmelser eller føringer faktisk vil måtte endres i form av nye føringer eller nye lovbestemmelser/lempninger/unntak, hvis tiltaket gjennomføres. Dette kommer utredningen ikke inn på.

Ved den innledende lesingen av hele KU hovedrapporten og nærlesing av de 60 første sidene som vi har gjort, kan det påvises hele ca 40 utsatte og/eller utelatte tema eller problemstillinger, som:

«Igangsatt testprogram for stabilisering og restpotensial ved gassdannelse», (ikke fullført), (s.7). «Forsøk vil avklare om avfallet er egnet...» (s. 34). Påvist stor konflikt med naturmangfold ved Kongkleiv, vil utredes nærmere. (side 10). Regulert faresone, ras, ved Kongkleiv, hvilke følger for farled og tunnelpåhugg? (s.10). . Konkret oppfyllingsplan – ikke utredet (s 38). Gruvegangene – ikke kartlagt (s.39). Sikkerhet for gruvedriften –ikke utredet ennå (s. 39). Avsluttende løsning (avslutningsplan) ikke utredet (s. 40). Videre ; Avsig og utslipp av vann, utsatt å utrede. Avfall og avfallsprosessering Langøya/Brevik, (ikke spesifisert og uten angitt forankring i grovt angitte avfallsstrømmer) Og mange flere.

For slikt er det neppe lov å skyve foran seg i en KU. I intensjonene med nytt miljøvirkningsdirektiv står; at for at den kompetente myndighet kan avgjøre, om prosjekter skal underkastes en miljøkonsekvens-vurdering, bør de opplysninger, som søkeren skal framlegge, presiseres, idet det bør fokuseres på de sentrale aspekter, som gjør det mulig for den kompetente myndighet å treffe sin avgjørelse.

Svært mange av nødvendige opplysninger for beslutningsgrunnlaget ble ikke presisert i planprogrammet, og nå er de heller ikke presisert, men tvert i mot ofte også utelatt her i NOAHs KU. En mer fyllestgjørende sidehenvisning til utsatte eller utelatte deltema er innarbeidet for sammendraget i KU, til eksemplifisering. Den uformelle karakter av KU og til dels lempeligheter i materialformidlingen gjør det lite hensiktsmessig å foreta slik nærlesing for hele rapportmaterialet, da det antas at det er oppfangende andre momenter som vil avvise den.

Åpenhetskravene i Lov om miljøinformasjon (paragraf 12) om tiltak mot helseskadelig forurensing (som et sluttdeponi skulle være) tilsier at all saksinformasjon skal være offentlig – tross mulige forretningsinteresser. Det er grunn til å be politisk ledelse i departementet undersøke varigheten av og evt nåværende praksis med sladding av de årlige egenmeldinger fra Noah om mottak av farlig avfall og samsvaret mellom importlisenser, såkalte importsamtykker, toll-klarering og faktisk import av farlig avfall.

7. Mange utelatelser og utsettelse undergraver KU's utsagnsverdi

Blant overordnede føringer i form av relevante planer, forskrifter og retningslinjer som er utelatt, eller der mer eller mindre åpenbar relevans ikke er formidlet eksplisitt og tilstrekkelig utdypende, som kunnskapsgrunnlag for et mulig prosjekt, er:

- Det helt grunnleggende; Rammedirektivet for avfall, norsk lov siden 2012 (artikkel 1, 13, 28, 29, 31).
- EU-dommene om lokaliseringsprinsipper for nye større avfallsanlegg, 2004 (se linker bak)
- ILO; World Employment and Social Outlook 2018 (14. mai) link https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_628644/lang--en/index.htm, 24 million jobs to open in the green economy. I følge rapporten forventes 2 mill av disse arbeidsplassene å komme i Europa innen 2030, i produksjon av grønn energi og avledet grønn produksjon. Et hovedfunn er: Nye overgangsløsninger i sirkulasjon, leie, reparasjon/håndverk, gjenvinning (remanufacture) vil alene kunne skape 6 mill nye arbeidsplasser: (" 6 million jobs can be created by transitioning towards a 'circular economy' which includes activities like recycling, repair, rent and remanufacture - replacing the traditional economic model of "extracting, making, using and disposing").

Enhver slik føring, (i dette tilfelle en føring i form av av sirkulasjonspakken 2015-16) inkludert den norske Stortingsmelding 45 (2017-18) om avfall og sirkulær økonomi – som jo trenger oppdatering i lys av ILO 2018, er hoppet lett over;

- De EØS-relaterte retningslinjene for avfallsplanlegging (2013) for bl.a. å lokaliseres lovlig unna tettbygde områder (EU Waste Management Guidance Note) og rasområder, verneområder mv. Selv om de er såkalt ikke-bindende som helhet – er de likevel svært sterkt retningsgivende ved å vise til når lokalitetskriterier, inkludert minsteavstander mv. for nye anlegg er nødvendig å anvende etter loven. Ved påtenkt lokalitet ved Brevik er dette i og ved rasfarlige områder, i og ved tettbebyggelse, skoler, annen sensitiv arealbruk som verneområder m.v. I tidlig fase skal kunne ekskluderes åpenbart ulovlige eller sterkt uakseptable lokaliteter, ikke minst for å kunne rekke å utrede andre alternativ.

- Eventuell ny havn for mottak av svære mengder farlig avfall er også underlagt spesielle ISPS sikkerhetskrav, «International Ship and Port Facility Security Code (ISPS)» er det internasjonale regimet for beskyttelse av havner og skip mot tilsiktede handlinger. Den virker å være tatt lett på, men mulig det kan være påberopt beredskapshensyn på mager formidling av dette forholdet.

- Storulykkesforskriften. Hvordan prosjektet skulle komme klar av denne forskriften i et område med to andre definerte storulykkebedrifter er ikke forklart. Tilstøtende akutt rasfare med tallrike arealreguleringer av slike, både i Kongkleiv, ved stedet Raset i gruveområdet og i de rasfarlige gruvene selv, er ikke relatert til Storulykkesforskriften, bestemmelser om mulig dominoeffekt mv.

-Deponiforskriftens krav til spesifisering av avfallsstrømmer/avfall må slå inn nå, tidlig i prosessen, i en slik sak, for å bidra til både beslutteres og allmenhetens bedømmelse av om de særlige bestemmelsene om begrensinger for underjordisk lagring av hensyn til ulykke-fare er relevante. En bør i et slikt stort, komplekst mulig tiltak gå tidlig ut med presis nok formidling både av avfallets art og graden av stabilitet. Aktører som ikke kan gjøre dette, eller åpenbart bevisst unndrar foreliggende viktig og lovfestet offentlig informasjon fra formidling, har ikke et prosjekt som er modent for KU, eller de mangler nødvendige kvalifikasjoner etter forvaltningslovens utredningsplikt.

Tenker en å utsette de mer prinsipielle og kanskje oppsettende vurderingene til det søkes om utslippstillatelse, vil en miste svært verdifull tid. Det vil og mangle et helt nødvendig kunnskapsgrunnlag i beslutningsprosessen, på det stadium da endring i avfallsstrømmer, (bl.a. mulig kutting av importstrømmer), alternative behandlingsmåter, og krav til alternative lokaliteter skal være utredningstema innen en nødvendig, nasjonal planramme. De løse tilleggene til norsk avfallsstrategi er f.eks. helt blanke på de oppdaterte hoved-lokaliseringskrav for nye avfallsanlegg i Europa.

I tilfeller der stater ikke har rukket å sette en nasjonal presis nok planramme for dette, er det etter EU-domsolens tolking av Avfallsdirektivet adgang til å planlegge enkeltanlegg på lokaliteter som alt i utgangspunktet ligger tilstrekkelig unna tett bosatte områder og risikosoner ellers, for miljø og mennesker. En slik lokalitet er ikke Brevik-Heistad, og heller ikke i kombinasjon med Kongkleiv.(se også Norcems merknad vedr. sistnevnte).

Vi ber departementet ved nøytral instans ettergå utelatte opplysninger om avfallstrømmer både tiltenkt Langøya i dag og tiltenkt Brevik, og andre utelatte tema, i lys av kravene til forslagsstillers kvalifikasjoner og i lys av utredningsplikten i forskrift og forvaltningslov..

- FNs Barnekonvensjon, og de norske rikspolitiske retningslinjene om barn og unges rettigheter og interesser. Delutredningen 7.2 har utilstrekkelig konklusjon. KU-materialet bygger på et kort notat med en rekke kart- og informasjonsfeil og utilstrekkelig datagrunnlag og -behandling. Temaet er ikke testet og/eller formidlet tilstrekkelig opp mot de andre delutredningene (ROS-analyse, ringvirkninger, andre overordnede føringer, etc)
- FNs konvensjon om miljøinformasjon Århusdirektivet, og den grunnleggende lov for dette tema; Miljøinformasjonsloven, spesielt om informasjon om tiltak mot helsefarlig forurensing (paragraf 12),
- Føringer og fellesbestemmelser innen EØS-området; Eksport/importforskriftene om farlig avfall
- Deponiforskriften (bestemmelsene om spesifisering av avfall og om underjordiske deponier)
- Lov om kommunal beredskap
- Lov om Brann og eksplosjonsvern
- Vannrammedirektivet
- Naboloven
- Grunnloven
- Overordnede retningslinjer i andre land (f.eks om minsteavstander og krav til BAT, best tilgjengelig teknologi) som Norge må forholde seg til innen EØS-avtalen (også mht å unngå ulike konkurransevilkår) og til land vi ellers bør se hen til på feltet avfallsplanlegging mht avstander og BAT (Canada, USA, Australia, Tyskland). **Helt unevnt og u-utredet.**

Det nye Miljøvirkningsdirektivet (ikrafttredelse 16.5 2017) med bl.a. de innskjerpede kravene til kunnskapsgrunnlag i beslutningsprosessen, se bl.a. link; <https://www.philiplee.ie/new-eia-directive-201452eu/>, hvor følgende presiseringer framkommer i forhold til det gamle direktivet, som de ureviderte norske forskriftene om konsekvensutredninger bygger på (se fire strekpunkt her):

1 - "Improve the quality of EIAs by ensuring that only qualified and accredited experts are involved" Ved å slippe KU ut på høring nå, i denne form, går det ikke fram om delutredningene og deres bidrag til hovedutredningen*, er gjort av akkrediterte eksperter.

- som den grønne innlagte reklamebrosjyren om «ringvirkningsregnskap», utredningen (7.2) forholdet til overordnede planer og føringer, forholdet til barn og unge, (7.10) utslipp til vann, (Noah), de to såkalt stedsspesifikke ROS-analysene basert på 1 dags og 2 dagers workshop med Noah-ansatte på Langøya, og ikke på lokalkjente fagfolk og berørte fra Brevik, mfl.

2 - "Introduce explicit controls to address conflicts of interests. En kan ikke se at dette er introdusert, heller ikke konflikter med hensikten av en EIA, når så vidt mange fakta av det sentrale kunnskap for beslutningsgrunnlaget er utelatt, fordreid (bl.a. avstandsforhold) eller utsatt å utrede eller presentere.(rensem metode og utslippsforhold, vann, metoder for fragmentering og innblanding av giftige avfallstrømmer m høykonsentrerte tungmetaller inn i blandingen av syre og flyveaske, mm). Det framgår at Noah både har benyttet en konsulent med sterke bindinger til seg selv, og til overmål selv har utført flere av delutredningene, som i ett tilfelle (ved tekst, layout, setting og innhold er uakseptabelt avvikende fra utredningskravene) og vel må være produsert for en helt annen sammenheng, nemlig som markedsføringsbrosjyre for bedriften (det såkalte «Ringvirkningsregnskapet»). Også andre kritiske tema, som utslipp til vann er «utredet» av bedriften selv. En konsulent i teamet for Noahs planprogram i 2014 fra Hjellnes Consult er nå blitt

informasjonsleder i Noah, etter salget av Hjeltnes Consult til Multiconsult nylig. Vedkommende ser også ut til å ha stått for egne deler av KU-utredningens vedlegg og muligens hovedtekst.

Det nye miljøvirkningsdirektivet setter krav til at myndighetene (departementet/departementene) ved mer nøytral prosess, - og i alle fall når KU og merknader foreligger, skal evaluere materialet. En slik evaluering behøver i tilfellet deponisak i Brevik-Heistad ikke være omstendelig, i det materialet lett kan sammenholdes med de mest opplagte overordnede føringene som har oppsettende virkninger.

3 - "Streamline the EIA process, and integrate it with other environmental assessments, reduce EIA costs, complexity, time-scale and overall regulatory burden on developers and decision-makers." Det er ikke formidlet hvordan denne såkalt oversiktlige KU for å øke kunnskapsgrunnlaget før evt. planstart, er hjemlet i en forutsatt integrert KU prosess med evt. etterfølgende KU for detaljert plan, og om kommune eller stat skulle ha slikt planansvar. Vis a vis berørt kommune og allmennheten bør slik mangel på forhåndsavklaring av KU-utredningens integrerte forankring og legitimitet være uakseptabel.

4 - Explicitly refer to key issues including biodiversity, climate change risks, disaster risk avoidance and resource efficiency»). KU-materialet har ikke eksplisitte grunnvinninger for ulykkesrisiko eller forholdet til ressurseffektivitet (bl.a. ut fra BAT-kravene; Best available technology) verken for behandlingstilpasninger eller deponidimensjonering /utforming/ lokaliseringskrav.

Vi har fått opplyst, ved henvendelse til ESA, og telefonkonferanse 10.9-18, at dette nye direktivet om miljøkonsekvensanalyser, også i Norge - fra 16.5-2018 har erstattet det gamle fra 2011/2014. Det gjelder da, ser det for oss ut til, også for denne KU-prosess. Delutredning 7.2 om overordnede føringer tar ikke hensyn til dette, etter det vi kan se.

8. Eksempler på vesentlige tilbakeholdelser, utelatelser og utsettelse av pålagte tema / deltema: (vesentlig med eksempler fra sammendraget i hovedrapporten)

Vi viser ellers til eksempler og våre kommentarer til de to utvalgte strategiske delutredningene (KU vedlegg 7.2 og 7.10) om hhv. forholdet til overordnede føringer og til barn og unges rettigheter. Kopi av arbeidseksemplarer med marginnotater av KU-kan evt ettersendes eller etterarbeides for supplerende notater etter høringen.

T = vesentlige tilbakeholdelser

U = vesentlige utelatelser

US = vesentlige utsettelse av pålagte tema eller av deltema

s.2 «Kopieringsforbud» feilangitt og feilbegrunnet. Dette er en åpen høring.

Også i motsats med angivelsen åpen tilgjengelighet, på kolofonside (T). I 2014 sanksjonerte Noah ved daværende styreleder direkte (telefonisk) og noe aggressivt, overfor lederen i Brevik Vel da han tilkjennega spredning av daværende nær identiske versjon av uoffisielt KU-materiale (NGI 2015, mv).

s.4 I «Sammendrag»: «...vrurderes det at underjordisk deponering av planlagt type stabilisert avfall kan skje uten vesentlig miljørisiko».

Komm.: Fortsatt under vurdering, dermed. (US). «Planlagt type avfall» verken angitt her eller spesifisert tilstrekkelig i materialet forøvrig.(T).

s.4, 2. avsn. (01): «deponiet forventes å være fullt i 2022» Ikke oppdatert til; 2026 (-29) (T).

s.5. «Den fysiske løsningen og plasseringen ved Kongkleiv er ikke endelig fastlagt» (US).

s.6 «800 000 t behandlet...uorganisk avfall. Dette er et konservativt grunnlag...»

Komm.: Dimensjons-begrunnelse for dette; som impliserer 3-4 ganger norsk årlig akkumulert mengde flyveaske uteblir her og i hele KU-materialet. (T).

05; Komm.: Slutninger uten å nevne at /rensemeterer ikke er utredet (T) (U).

s.7 Igangsatt testprogram SINTEF Molab, for «restpotensial» gassdannelse ikke ferdig (U).

s.8 «Kalksteinen er i stor grad selvreparerende...»

Komm.: - Hele formuleringen udokumentert og upresisert (U). «Overliggende lag består av kalkstein som har en tettende effekt...».

Komm.: Lag også av annet enn kalkstein; (leirskifer mv.) Ikke bare tettende effekt, men også lekkasjeskapende, ved sprekker og luftrom mellom lagene. (T) (U).

s.9, første linje; « ...som driver ferskvann fra de høyereliggende delene av halvøya og ut mot havet».

Komm.: Burde stått; «...som driver ferskvann fra de høyereliggende delene av halvøya og gjennom den vannfylte gruva og ut mot terskelfjordene.» (T) (U).

«Modellsimulering i 3D av situasjonen etter at deponiet er avsluttet ...»

Komm.: Hvilken situasjon, når etter avslutning; med vannfylt gruve? Vannkontakt med avfall «ca 1 kubikk vann / døgn; ubegrunnet her og ellers i materialet. (U).

s. 10 (09) Ikke prissatte konsekvenser. Komm: Kulturminner UNESCO-relatert trehusby unevnt (T).

Landskaps-eksklusivitet ikke utredet (U). Geologisk/geomorfologisk eksklusivitet ikke nevnt/utredet (T) (U) Naturmangfoldskonsekvenser utsatt å utrede. (US).

s. 11, (010 Økonomiske konsekvenser) «Det er utarbeidet et ringvirkningsregnskap...» Komm.:

Framstår og er en markedsføringsbrosjyre, og kun for påberopt positive økonomiske ringvirkninger av anleggsperiode og 25 arbeidsplasser, ikke for negative. (U) (T).

(011 Risiko og sårbarhet) «Det er beregnet en sannsynlighet for slik skipsulykke hvert 38. år med skipstransport...» Komm.: Beregningen utelates der og ellers i materialet og tar ikke utgangspunkt i vist uhellsstatistikk i Grenlandsleia eller i representative andre norske skipsleier for empirisk sammenligning. (U).

011 «Risiko-og sårbarhetsanalysen....» Det utelates her og i resten av materialet å nevne vesentlige svikt – også i denne uformelle KU, ved at dette har vært tils. 3 dgr workshop blant ansatte på Noah Langøya m noen få flere, for evt. anleggsfase og for evt. driftsfase. (U)(T).

s12 (013) «Oppfølgende undersøkelser»

Komm: Det er angitt 6 tema/undertema for utsatte undersøkelser. Som en ser av denne supplerende listen, som kun er skissemessig angitt for sammendraget, (og som kan suppleres med 2-3 ganger flere kommentarpunkt for de første 60 sidene, og ytterligere tilsvarende mange i de 21 vedleggene) – har NOAHs innretning av denne uformelle KU mer en karakter av et signal om å ønske å fortsette utredningene, ved total nedtoning av oppfangende overordnede føringer og bestemmelser.

Det er således betydelige utelatelser og tilbakeholdelser av foreliggende og nødvendig kunnskapsgrunnlag tidlig i en beslutningsprosess for påtenkt lagring i bergrom tett ved stor befolkning. Det gjelder også betydelige utelatelser og tilbakeholdelser av det kunnskapsgrunnlag en må forvente at også en ikke bergrom-kyndig forslagsstiller som Noah har eller bør ha, om KU-krav og

andre lovkrav for bergrom-lagring, og for lokalisering nær tettbefolkning. Det inngir dessverre ikke tillit.

Utdyping av to sett prinsipielt viktige, her utvalgte sett av avviksområder; deltema 7.2; «Forholdet til overordnede føringer», og deltema 7.10; «forholdet til barn og unges interesser».

9. Om vedlegg 7.2, Forhold til overordnede planer, forskrifter og mål

«Kolofofon-momentet»: Kommentar: På kolofofonensiden (omslagssiden?) både her og i KUs hovedrapport tas forbehold om spredning til 3. person av KU-materialet). Er KU og konsultasjonsmaterialet (ut fra hjemlet adgang til konsultasjoner mellom forslagsstiller og departementet) da åpent tilgjengelig etter Miljøvirkningsdirektivet og Miljøinformasjonslovens artikkel 12?

Multiconsult tar i 7.2 ikke opp forholdet også til Forvaltningsloven, som overordnet føring for hele KU, for eksempel konsekvensene av å utsatte mange av de viktige tema, problemstillinger og enkeltopplysninger som skal med. Kan praksis ved tilbakeholdelse av informasjon om det farlige avfallens spesifisitet, f.eks., utsettes til etter en KU og til behandling av utslippstillatelse, etter at mulige prinsipp-beslutninger om Brevik er tatt? Hva blir da konsekvensene for demokratisk beslutningsprosess og for selve kunnskapsgrunnlaget som trengs som minstekrav i en KU, etter de reviderte bestemmelser i miljøvirkningsdirektivet (2017)?

Delutredningen drar med seg sin og andre delutredningers rekke av fundamentale faktafeil, og den angir ikke premisser og forklaringer for en hel rekke av sine påstander om samsvar mellom et mulig stort deponiprojekt i Brevik/Heistad og overordnede lover, planer og mål. Den redegjør heller ikke for om slik overflatisk utredningsformen for dette tema, i en slik sak, som har krav til spesifisering på et kritisk samfunnsområde, - har lov-forankring i Forskrift om konsekvensutredning eller i Rammedirektivet for avfall eller i forvaltningslovens krav til utredningsplikt .

Vi ber både departementet og regjeringen ta hensyn til dette i sin scanning og kvalitetsbedømmelse av Noahs KU-materiale og foreta uavhengige konsultasjoner internasjonalt og ved sin egen lovavdeling i Justisdepartementet.

Våre 7 konklusjoner om delutredning 7.2:

1. En rekke svært overordnede føringer er ikke er angitt eller forholds-utredet på listen side 7 eller er ikke forholds-utredet henimot prosjektet, i denne delutredningen (7.2). Se innledningspunktet.

Et utvalg viktige hensyn inn mot saken fra endel av disse strekpunkt er noe utdypet i punktene 2-7 under

2. Nytt miljøvirkningsdirektiv i 2017 som inngår i norsk svært relevant lovgrunnlag, unevnt og ikke forholdsutredet. Unevnt er at presiseringer framkommer i det nye Miljøvirkningsdirektivet av 16.5-17 i forhold til det gamle direktivet, som de ureviderte norske forskriftene om konsekvensutredninger avviker fra, og med stor betydning for Breviksaken om deponi. Se utdypingen og eksemplene foran. (Krav til tidlig ekspinerings/formidling av kunnskapsgrunnlag av stor betydning som beslutningsgrunnlag. Krav til uavhengighet mellom forslagsstiller og utreder. Krav til

myndighetenes uavhengige evaluering av KU og innkommet høringsmateriale, evt. ved ekstern konsultasjon. Nye regler og dommer vedr. allmennhetens medvirkning i KU-prosesser.).

4. Nasjonal-hensyn – med et ulovlig, ukseptabelt alternativ? Er «nasjonale hensyn» i Brevik-saken kvalitetssikret? Skulle en KU-utredning være et bidrag til økning av kunnskapsgrunnlaget på nasjonalt nivå, (som det heter i adgangsbrev om KU for Brevik fra KLD i desember 2016, og som denne delutredningen ikke har utredet) måtte den sterkt opprettes eller nyutredes.

Den måtte da være som en type konseptvalg-grunnlag, ved å løftes til landsperspektiv og til en gjennomgang av alternativ etter Langøya både teknisk (gjenvinning, utfasing) og med hensyn til lovlige, utpekte mulig egnede lokaliteter. Etter det nye Rammedirektivet for avfall og det reviderte miljøvirkningsdirektivet må den daværende føringen i den norske avfallsstrategien fra 2013; om å overlate ansvaret for planlegging av farlig avfall i så stor utstrekning til industrien, sterkt justeres.

Avfallsindustrien og dens marked i seg selv har hatt en iboende økonomisk egeninteresse i volum-økning av farlig avfall, som kan ha slått svært uheldig ut bl.a. i Breviksaken. Som det framgår av en ca 10 år gammel innlednings-sats i en engelsk nasjonal avfallsplan: Avfall, og spesielt farlig avfall, er for viktig til at reguleringen og planleggingen i stor grad kan overlates til markedet alene. Aktualiteten av satsen har økt sterkt med plastavfallet som har løpt løpsk og med Paris-pakken 2015-16 om utslippsreduksjoner, nytt rammedirektiv, erfaringstolkinger av både dette og av miljøvirkningsdirektivet, med justeringer. Dette er kjente føringer også uttrykt fra leder i det norske Miljødirektoratet, dir. Ellen Hambro, i direktoratets blogg-hjørne for lederen, ved flere ferske anledninger.

En mulighet som er svært nærliggende, er at KU for Brevik, med alle sine forbehold og utelatelser (se dokumentasjonen her, øvrige innkomne merknader og i selve KU-materialet) anses som mer enn sterkt nok grunnlag, nettopp ved sine dokumentasjoner av mangler i seg selv og mangler ved lokaliteten, for absolutt å ekskludere Brevik/Dalen gruve snarest fra det å være ny deponimulighet for avfall.

Da er det etter vårt skjønn nødvendig å støtte seg på de overordnede føringer, dommer og lovbestemmelser (bl.a. ut fra Avfallsdirektivet) som er utelatt både i KU-materialets hovedrapport og i delutredningene, spesielt rapport 7.2, som gjennomgås her. Så bør en spørre, utfyllende; (komplementært):

Hvilke overordnede retningslinjer eller rettshjemler (eller arvede oppfatninger) skulle det være som gjør at en i denne konsekvensutredningen viker tilbake for å sette opp andre alternativ for deponiløsninger og lokaliteter enn «Alternativ 1»? For Alternativ 0 er definert kun som situasjon med fortsatt gruvedrift i Dalen gruve. Det er ikke et reelt alternativ 0 for Noah, det er tvert i mot et reelt alternativ for Norcem i dag, etter at det i 2014 framgikk at de tenkte seg relativt snarlig nedlegging av gruvene som nærliggende mulighet, i følge deres uttalelse til Noahs planprogram den gang.

Paragraf 20 i Forskrift om konsekvensutredninger lyder: «Konsekvensutredningen skal inneholde en beskrivelse av den nåværende miljøtilstanden og en oversikt over hvordan miljøet antas å utvikle seg, hvis planen eller tiltaket ikke gjennomføres (null-alternativet). Hvis det er slik at en sikter på en plan innen en nasjonal ramme og et nasjonalt ansvar, må det være miljøet på vedkommende nivå i nasjonal avfallsbehandling, som det må være rett å sammenligne med, altså flere alternativ for Noah eller staten for avfallsbehandling og deponi. Denne type overordnet KU legger denne, Noahs egen KU ikke opp til, og styrker derved ikke det overordnede konseptvalget. Slikt konseptvalg er i realiteten hjemlet i den stående bestemmelsen i avfallsdirektivet av 1975 om en nasjonal plan eller planramme for farlig avfall, både mht behandling og restdeponering, inkludert lokalitetskrav.

Å estimere nasjonale behov for deponi (under hensyn til best anvendt teknologi for prosess og deponi) er utsatt, både i avfallsplanen 2013-19, fraværende også i stadfestet planprogram, og i KU med delutredninger. Et praktisk nyttig, grovt grunnlag kan komme ut av arbeidet med minimeringsprogrammet, antatt ferdig våren 2018. Uansett hva de tallene viser (ved reduksjon av f.eks. syre til deponi, eller urensset flyveaske til deponi), så har de manglende egenskapene ved Brevik/Heistad og tilstøtende areal/rom som mulig deponisted tung selvstendig vekt i retning snarlig eksklusjon i samsvar med internasjonale rettsregler og planretningslinjer. Det vil da vel være det mest tungtveiende nasjonale hensyn. Delutredning 7.2 eller hovedutredning er blank på slik nødvendig «Adressing of conflicts between interests» på overordnet nivå, etter det nye Miljøvirkningsdirektivet. Se neste punkt; 5.

5. Delutredning 7.2 viser ikke til at Norge ikke har minimeringsprogram (etter avfallsrammedirektivet, norsk lov) for FARLIG avfall ferdig, ikke nasjonal farlig-avfalls-plan og heller – antakelig ikke ennå - en direktiv-forankret (ut fra artikkel 13, 28.3.d) oppdatert, lovlig ramme for behandling/deponering av farlig avfall (kun en generell avfallsplan). Vi ber departementet være spesielt oppmerksom på en fellesdom om minstekrav til lokalisering av nye avfallsanlegg: Tett bosatte områder, flom- og rasområder, nasjonalparker og andre sensitive arealtyper i vedkommende land etc, skal skygges ut på kart eller angis ved strekpunkter – for områder som absolutt skal ekskluderes fra lokalisering av nye avfallsanlegg i EU-domstolen i 2004, vel gjeldende også for EØS-området (i sakene C-53/2002 og C-217/2002, link: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49068&pageIndex=0&doclang=DA&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=537646>). Se og råd i EUWaste Planning Managem.Guidance Note (2012/13 s 66). Dommen har et siste ledd som omhandler tilfelle der land i visse tilfelle kan gå rett på lokalisering av et enkeltanlegg. Men da skal en teste lokaliteten i tidlig utredningsfase, mot kravet til nødvendige minsteavstander fra rasområder/rasfare, flom-områder og ikke minst – fra tett bosatte tettsteder, områder med skoler, pleiehjem (hospitals) osv. Dette skal altså gjøres tidlig.

Dette er ikke gjort for Brevik-Heistad/Dalen gruve, og delutredningen (7.2) om forholdet til overordnet planlegging/føringer/direktiver mv. utelater dette helt. Vi kan ikke se at dette heller er i tråd med planprogrammets hensikt om å øke kunnskapsgrunnlaget om gruvens og lokalitetens egnethet, inkludert Kongkleiv-området. I Brevik og Kongkleiv møtes faktisk et flertall av de åpenbare eksklusjonsgrunner i dommen: Regulerte rasfare-områder (både i selve gruveområdet og i og ved Kongkleiv-området), nasjonalt innregulerte verneområder (reservater og nasjonalt laksefarvann), skoler og «hospitals», pleiehjem, og, ikke minst; totalt fravær av avstander til tett bosatte områder.

6. Utelatelsen av dette deltema, lokalisering, som skulle være spesifikt utredet for Brevik og Heistad, har gjort det mulig å prøve å slippe gjennom med helt åpenbar feilinformasjon (flere steder i KU materialet om at «Planområdet (uspesifisert) ligger 2 km fra Brevik sentrum»). Det er det foreslåtte planområdet over bakken som ligger 2 km unna. Det foreslåtte planområde under bakken, inkludert nettverk av luftkanaler fra gruva som har åpninger over bakken, må føre til at «planområde over bakken» jo må fange opp også disse deler av gruva; luftkanalene med installasjoner i dagen, som ligger over bakken, etc. Planområde under bakken har forøvrig 0 m avstand i horisontalplan til tett bosatte områder. I stedet for å legge ved et kart i delutredningen om forholdet til barn og unges interesser, som viser totalutbredelsen av gruvene under Brevik by og Eidangerhalvøya, viser de kun et avkuttet kart som ser ut til å være over dagens driftsområder i gruva. Disse driftsområdene kan imidlertid kommunisere med Brevik by og Heistad via sprekker mellom øst-hellende lag i berget, og sprekker i vinkler fra disse. Forholdet mellom influensområde og planområde kommer ikke fram ved at tema lokalisering er tatt så lett på. Dette anses uakseptabelt ved en tanke om by-lokalisering av et stort avfallsdeponi..

Delutredning 7.2 s mangler også å omtale at kart og tekst må være i tråd med åpenhetsbestemmelsene i den her viktige lov om rett til miljøinformasjon (og FN's Århuskonevensjon om åpenhet i miljøinformasjon, spesielt om tiltak mot helsefarlig forurensning) og selvsagt være påført målestokker, utgivelsesdata og andre spesifikasjoner.

Vi kan ikke se annet enn at forhold og avvik fra lovkrav i form av alvorlig feil-informasjon og fundamentale utelatelser nevnt over, i seg selv og i forhold til deres implikasjoner utover i rapportmaterialet og i hovedrapporten, tilkjennegir **både en aktør som er uegnet å ha med gravene å gjøre og at selve lokaliseringalternativet er uegnet og må ekskluderes snarest.**

7. Forholdet til KU-forskriftens artikkel 19 u-utredet. Hverken delrapporten eller materialet ellers ser ut til å forholde seg til det obligatoriske kravet i forskrift for konsekvensutredninger, artikkel 19: «*Konsekvensutredningen skal også redegjøre for de alternativene til utforming, teknologi, lokalisering, omfang og målestokk som forslagsstilleren har vurdert, og en utredning av relevante og realistiske alternativer. Valget skal begrunnes mot de ulike alternativene, og sammenligninger av virkningene for miljø og samfunn av de ulike alternativene skal fremgå».*

Alternativ 1 må derfor ha et alternativ 2 eller flere, både som områdealternativ og alternativ for separasjon/gjenvinning av avfall etc. Det har dette KU-materialet ikke, og vi kan derfor ikke se at forskriftens artikkel 19 er oppfylt. Begrepet «egnet», som her går på lokalitet og ett bestemt konsept, er et relativt begrep. Om egnet, og spesielt tilstrekkelig egnet, skal få praktisk mening, må lokalitet og konsept sammenlignes og bedømmes mot andre lokaliteter og konsept. I dette tilfelle tok NGU forbehold for sin manglende kompetanse i avfallsplanlegging, da de overtok at overflattisk materiale, Noahs egen utilstrekkelige scanning av Norge fra Østfold til Helgeland i 2010, av et antall nedlagte steinbrudd og mest nedlagte gruver, foruten noen få ubenyttede lokaliteter. Oppdraget for Miljødirektoratet var innen et budsjett på ca 200 000 kr, oppgitt til Brevik Vel og Fellesforum på møte med Miljødirektoratet. Best tilgjengelig tilnærming og BAT for slike undersøkelser er ut fra norske og internasjonale erfaringer - heller å inkludere, som første valg; lokaliteter i ubenyttet berg, med hovedkriteria; tilstrekkelig avstand til tett bosetning og med dimensjonering for norsk regionalt akkumulert avfallsmengde innen ramme av et minimeringsprogram.

Når både denne delutredningen og hovedrapporten om egnethet kun forholder seg til et alternativ 0, som er fortsatt gruvedrift i Norcemgruvene, i stedet for å forholde seg til alternative deponi-lokasjoner eller alternativ til deponi for Noah eller andre, minker utsagnskraften for egnethet ytterligere, ja KU-opplegget kan være rettsstridig. I det minste skulle påberopte hjemler for slik varianter av en KU-utredning anføres. Det synes ikke å være mulig å vise til bestemmelsene i paragraf 31 i KU-forskriftene vedrørende endring av rollen som ansvarlig myndighet, fordi:

- Kommunen aldri har oppgitt at den har gitt fra seg rollen som ansvarlig myndighet ut fra lovhjemlet konsultasjon.
- Det er da ikke etablert noen erklært, grunnlagt usikkerhet eller uenighet, som gjør at Kommunal- og moderniseringsdepartementet skulle kunne gripe inn, og det har ikke skjedd i lovhjemlet samråd med rette ansvarlig myndighet
- Det er, til overmål innrømmet av KLD at kommunen ville være ansvarlig planmyndighet, men planprosess er ikke satt i gang rettmessig ved

at oppstartmøte for planoppstart ikke er holdt, kun «oppstartmøte» for planprogram.

- Eneste ledd i paragraf 31 å vurdere inngripen fra andre departement på, - i en privat plan av dette slaget, er at planen omfatter flere kommuner eller fylker. Planen er imidlertid ikke oppstartet, mens de to fylkene (med evt. hver sine planelementer for Langøya og Brevik), jo nå slås sammen.
- Siden det kun var Dalen gruves egnethet for deponi for farlig avfall som skulle være objekt for konsekvensutredning, går det antakelig langt ut over emnet å vurdere en brattkant langt unna gruvene som del av gruvens egnethet. Uansett er det ikke innmeldt et - i tilfelle - nødvendig forslag om Kongkleiv som regulering (og for utredning av ervervs-spørsmål mv).

Våe kommentarer til sammendraget i 7.2:

Avsnitt 2 lyder:

«Alternativ 1 vil for de fleste av dokumentene ha ingen eller uvesentlig effekt på målsetningene i dokumentene». Nei, «forholdet til overordnede målsetninger, lovgrunnlag mv. er i seg selv et tema som jo er gjensidig, og som må behandles, også ved sin gjensidighet, i enhver KU-utredning:

1. Overordnede målsetninger som kan slå inn på prosjektet og påvirke om prosjektet i det hele tatt kan realiseres, og i tilfelle med hvilke rammevilkår.
2. Prosjektets mulige virkninger på overordnede målsetninger, dvs også om disse oppnås eller ikke – og hvorfor/hvordan, f.eks. om de oppnås lettere med dette alternativet. Også, konsekvenser av om overordnede målsetninger/ planer / lover i tilfelle må endres, ved en realisering av prosjektet må da med. Dette kan være avgjørende.

Sammendraget og rapporten ellers utelater hvordan en rekke helt opplagte overordnede målsetninger, planer, lover og forskrifter kan slå inn med oppsettende virkning på et prosjekt om deponi for farlig avfall i eller ved en tettbygd by og ved sensitiv arealbruk. Begrepet oppfangende lovbestemmelser med oppsettende virkning synes helt fjernet for utrederen.

Det mest nærliggende overordnede rammeverket å forholde seg til er antakelig Rammedirektivet for avfall, som er norsk lov på feltet, og der prinsippene gjelder som lov i de fleste stater ellers i verden. Fordi dette er så grunnleggende, er det viktig å være oppmerksom på at direktivet er et såkalt minimumsdirektiv, som forutsetter at statene bør overoppfylle det, i allefall henimot de overordnede bestemmelsene om miljø og helse, inkludert minsteavstander.

Det er også avgjørende å ha for seg at bestemmelser fra det tidlige avfallsdirektivet fra 1975, om særlig nasjonal avfallsplan for farlig avfall skal gjelde også i dagens minimumsdirektiv. Norge mangler f.eks. fortsatt minimeringsprogram for farlig avfall, og en infrastruktur-plan for farlig avfall, etter det ennå stående kravet fra avfallsdirektivet 1975.

Delutredning 1 eller KU samlet ser ikke ut til å forholde seg til dette. Det kan være rettsstridig, etter vårt skjønn. Det skal likevel framholdes det noe mindre forkleinende, at utrederen på side 9 i punktet om rapportens gyldighet og pålitelighet innrømmer at «det kan finnes relevante dokumenter som ikke er nevnt i rapporten fordi de ikke er identifisert, eller fordi innholdet feilaktig er blitt vurdert som ikke relevant».

Det virker uprofesjonelt ikke å ha identifisert mulig oppsettende virkning av bestemmelser i det helt grunnleggende Avfallsdirektivet (artikkel 1, 13 og 28.3.d) og EU-domstolens dom nevnt over. Den siste er, så vidt en kan se i tråd bl.a. FNs konvensjoner om miljøkvalitet, (bærekraftprinsippet og bl.a. FNs konvensjon om menneskeretter), hensynet til barn og unge (Barnekonvensjonen) og om miljøinformasjon.(Århuskonvensjonen).

Men den nevnte innrømmelsen fra utrederen av delutredning 7.2. har høy aktualitet i forhold til de mange manglene i rapporten, som vi ber departementet være med å identifisere , bl.a. ut fra ledelinjene vi gir i denne merknaden, og som framkommer i andre innsendte merknader. Vi viser spesielt til Norcems merknad 17.10-2018.

Det må anses som en stor svikt i utredning av det viktige deltema 7.2 at den på felt etter felt konkluderer i sine vurderinger, også der hovedrapporten medgir at problemstillinger er utsatt å utrede. Se vår liste satt opp sidevis i forhold til utsatte og utelatte tema i hovedrapporten. Utrederen viser til at endel overordnede føringer som ikke er nevnt i delutredning 7.2 kan være å finne i noen av de andre delutredningene. Dette er ikke tilstrekkelig, verken for transparens i denne delen av KU, eller i forhold til de spesielle kravene i KU-forskriftene i planloven om utredning av forskriftenes følger for prosjektet.

Det er i tilknytning til Rammedirektivets krav om nasjonal avfallsplanlegging utformet anbefalte retningslinjer (av EU-kongressen, publisert i 2012-13) for plan og lokalisering av ny avfalls-struktur/ og anlegg, også slik at de kan være i tråd med den obligatoriske artikkel 13 i rammedirektivet om tilstrekkelig avstand ved nyanlegg for hensyn til mennesker og miljø.

Delutredning 1 nevner ikke, eller forholder seg ikke til disse retningslinjene, (se link bak) og heller ikke til to dommer i svenske domstoler eller to avgjørende saker (slått sammen under en dom) for Europadomstolen med krav om at anlegg må ha tilstrekkelige skilleavstander til sensitiv arealbruk, også i de tilfeller, som i Brevik, som er et enkeltprosjekt. Der er det ikke mulig å oppnå nødvendige skilleavstander. Retningslinjene tilsier at slike prosjektalternativ skal vrakes («absolutely be excluded»), og det som som første skritt, tidlig i prosessen, før utredning av andre alternativ. (se linker nederst i vårmerknadsdel til hovedrapport KU).

Slikt rammevilkår slår derfor i Brevikalternativet ut de fleste andre betraktninger om sum mulig samfunnsnytte av et Brevikposjekt, siden alternativet må ekskluderes. Dette må etter alt å dømme skje uavhengig av om det er farlig avfall eller «vanlig avfall» som anlegget gjelder, og uavhengig om mottaket reduseres fra ny verdensstørrelse pr år til dypdeponi og til mindre størrelse, så lenge det fortsatt er en slik bylokalisitet.

Vi mener klart at et tenkt stort prosjekt for lagring av farlig avfall i Dalen gruve kommer inn under Storulykkesforskriften, på grunn av mulig gassfare, brannfare og toksisitet.

Selv om det mot formodning er slik at stort nytt deponi for farlig avfall av den grunn ikke skulle bli vurdert som storulykkebedrift av de grunner, må tiltaket også ellers vurderes opp mot direktivet Seveso III. For sikkerheten må bedømmes ved at et deponi ville ligge svært nær – ja bokstavelig under to definerte storulykkebedrifter (Norcem/Brevik og skrått under RENOR). Nye skjerpede bestemmelser i det Seveso III-direktivet, (i Norge fra 2016) om dominoeffekter og om gjensidig informasjon og involvering av lokalmiljø, alle grupper, er derfor å påberope seg. Det er betimelig å ta dette med både i delutredning 7.2 (overordnede føringer) og 7.10 (hensyn til befolkning/barn og unge).

Sidevis kommentarer

«1. Innledning» (s 5), avsnitt, sitat:

«Forholdet til overordnede målsetninger skal vurderes. Det skal utredes i hvilken grad utredningsalternativene er i samsvar eller motstrid med målsetninger presentert i nasjonale retningslinjer, føringer og strategier, regionale planer, kommunale planer og reguleringsplaner».

Kommentarer til 1.2 .

Beliggenheten av planområdet over bakken (kaiområdet i Kongkleiv) er i denne delrapporten beskrevet i forhold til Brevik sentrum, som 2 km unna, mens planområdet under bakken er kalt utredningsområde er udefinert som avstand. Multiconsult har – helt gjennomgående veket unna for det nødvendige, å beskrive også den beliggenhetens avstand til Brevik sentrum, som er 0 m, og at gruvene går under mye av sørlige del av Eidangerhalvøya og vel under deler av Brevik by og mye av Heistad bydel.

Utrederen standard-angir i denne og en rekke andre rapporter arealet av den påtenkte del av planområdet som ville ligge under Eidangerfjorden, som en andel av totalutbredelsen av planområdet under bakken. Men det unnlates å nevne det store arealomfanget av forslag til planområde og influensområde som ville ligge skrått under (til dels også rett under) tettbebyggelsen i Brevik og Heistad. Heller ikke er angitt nødvendige avstandsmål fra planområdets yttergrense mot øst (mot fjord) i Heistad, som nærmest er 0 meter. Dette synes å være grov svikt i forhold til informasjonskravene etter utredningsplikten i Miljøvirkningsdirektiv og KU-forskriftene.

Avgrensingen av bydelen Heistad ut fra matrikkelen, synes også feil. Dette synes å være avvik fra Miljøvirkningsdirektivets formidlingskrav av viktig kunnskapsgrunnlag og i brudd også med forvaltningslovens opplysningsplikt. (Se også tilsvarende, og enda flere feilopplysninger i denne og i andre delutredninger, f.eks i delutredning barn og unge, som også kommenteres i noen detalj.)

Utsagn fra departementet som at denne KU kun skulle være en oversikts-KU til styrke ved sitt kunnskapsgrunnlag, for evt. senere KU etter planloven, synes relativt meningsløst, i det temaet i 7.2. også må relateres til planloven, som overordnet føring.

KU uten tilstrekkelig avgrensede og begrunnede planområder

Et planområdes karakter og avgrensning skal etter planloven stå i forhold til mulige tiltak som følger av plan. Mulige tiltak i det området på kart som her er angitt som «planområde under bakken», kan imidlertid også måtte bli tiltak over bakken – f.eks ved de luftkanalene (kan være gassførende) som kommer fra planområdet under bakken. Følgen kan bli at hele eller deler av «Planområdet under bakken» senere likevel ville måtte kalles planområde over bakken, eller i allefall tiltaksområde over bakken. For luftkanalene må vel i tilfelle tettes eller avledes? Det kan også tenkes en rekke andre synlige tiltak i dagen over det område som i dag kalles planområde under bakken, slik at utredersens slutning om ikke synlige utslag – ikke er gyldig.

I KU hovedrapport er dette enda mer fordreid, siden det der kun relateres til at planområdet over bakken, kaiområdet på Kongkleiv. Det området er jo ikke tema for egnethet av selve gruvene, men er likevel faktisk den eneste beliggenhet av planområdet som er framhevet som avstand, og da som 2 km unna Brevik sentrum, som om det skulle gjelde hele planområdet. (Se slik framstilling, spesielt, i innledende avsnitt i delutredning om barn og unges interesser).

Alt dette, selv når en sammenligner hovedrapport med delrapporter, etterlater for uinnvidde det feilaktige inntrykk at helheten i planområdet ligger to kilometer unna Brevik sentrum. Denne framstillingsmåten må anses for grovt ufullstendig etter minstekravene for relevant informasjon for å

bedømme planene i forhold til både Rammedirektivet for avfall, norsk lov, og overordnede internasjonale retningslinjer og domsslutninger i forhold til tilstrekkelig avstand. Det er egnet til å villede, på et av KU`s viktigste temaområder for allmennheten.

Det sistnevnte kravet, tilstrekkelig avstand, er kanskje det mest kritiske og altoppfangende eksklusjons-kriterium for hele Brevik-alternativet. En aktør som er så lite transparent, for ikke å si – som kan være villedende om det kanskje mest utslagsgivende planmomentet i hele Breviksaken, - en slik aktør/forslagsstiller har svekket sin legitimitet betydelig.

Uklarhetene går igjen i både delutredning og hovedrapport, og de må ha vært gjennom en viss re-writing. Dette er enten totalt uprofesjonelt, etter kvalifikasjonskrav i det nye Miljøvirkningsdirektivet, eller det er bevisst villedende. I så fall svikter kvalifikasjonskravene til forslagsstiller og konsulent også på det punkt. Samme villedende og/ eller tvetydige framstilling om avstander ble gitt i utkastet til planprogram i 2014, da en i høringmaterialet fra juni 2014 presenterte kart uten målestokk over planområdet, og anga avstander til boligområder fra et slags sentrum i planområdet i stedet for fra planområdets grenser, med bl.a. totalt feil tall for direkte berørte ved bosted - til følge. På svært mange kart i KU-materialet 2018 er heller ikke målestokk påført, spesielt på temakart som særlig interesserer befolkningen; over skoler, barnehager, luftventiler i gruvene, rasområder rundt Kongkleiv etc. Våre innsigelser påpekte dette også i 2014, og revidert planprogram i des 2014 rettet noe opp, men mye gjensto. Denne versjonen av framstilling mellom kart og tekst er enda verre og mer tilslørende i sine utelatelser og feilinformasjon.

Vi ber om at Multiconsult/Noahs framstilling av disse momenter gjennomgås av nøytrale plan- og kart-kyndige, sett i forhold til overordnede lover og konvensjoner, som Århuskonvensjonen om miljøinformasjon, og eller at en tar denne merknadens påvisninger til følge.

Framstillingen bryter dermed etter vårt skjønn med kravene til tilstrekkelig informasjon som del av det beslutningsgrunnlag (kunnskapsgrunnlag) som SKAL fram i en KU. Fordreiningene er gjennomgående fra delrapport til hovedrapport og forsterket i den siste. Framstillingen er dermed etter vårt skjønn et åpenbart brudd med minstekrav i miljøvirkningsdirektivet, og det for et av de mest kritiske tema i denne KU, nemlig kravene til lokaliseringssprosess (med beliggenhetsangivelse). Framstillingen blir totalt uegnet til å beregne «tilstrekkelig avstand» etter minstekrav utledet fra den overordnede artikkel 1 og 13 og 28.3.d i Rammedirektiv for avfall. Siste bestemmelse viser til at det skal foreligge lokalitetskriterier «hvis nødvendig».

EU dom i sakene C-53/2002 og C-217/2002 viser NÅR dette er nødvendig, og forutsetter at en før planlegging skal ta stilling til om påtenkt lokalitet har minsteavstander. Dommen er i samsvar med – og slik sett en presisering av retningslinjene Waste Management Plans Guidance Note (2012-13) om å absolutt utelukke, og det som første skritt,(før utredning av andre alternativ) - tett bosatte områder med skoler og pleiehjem, rasområder, nasjonale verneområder (Nasjonalparker mv), flomområder og annen sensitiv arealbruk.

s.9. 4.1.1

Ad Kongelig resolusjon –

Nasjonale forventninger til kommunal og regional planlegging (12. juni 2015) «sikre at viktige nasjonale interesser blir ivaretatt.»

Vår kommentar:

Blant mulige forventninger relatert til denne overordnede føringen i Kgl. Res. skulle vel være at Noah ved et Brevikprosjekt skulle bidra til: «bærekraftig areal-og samfunnsutvikling og attraktive og klimavennlige by- og tettstedsområder».

Det er slett ingen nasjonal interesse – i dag, henimot 2020 å avvike så mye fra bærekraftig utvikling som ved å fortsette med gigant-deponier basert på import av avfall. Det er, grunnleggende sett i strid med ønsket om nærhet og ansvar i kjeden mellom produksjon og avfall, i strid med påbud om oversikt over avfallsstrømmene og deres mulige (i utgangspunktet forbudte) blandinger, og om begrensning i avfallstransport av avfall over landegrensene.

Nærmiljøvirkninger som kan bli fatale uhell, og opplagt reduksjon av verdien av nasjonale naturverdier, friluftsområder og oppvekstområder kan neppe sies å bidra til «attraktive tettstedsområder». Lokaliseringen av de kritiske objektene, mottaksområdet i Kongkleiv og deponistedet, er henholdsvis i et naturreservat/friluftsområde/regulert rasfarlig område, og (deponiområdet) i en by med skoler, tette boligområder og sykehjem mv. Delutredning 7.2s konklusjon her om samsvar med bærekraftig utvikling blir da helt feil.

s. 10. Om hensynet til følger av klimaendringer, slår det forhold inn at Frierflogene har en rekke svært rasutsatte lokaliteter. Ved forventet hyppigere ekstremvær av nedbør, øker rasfaren generelt i Norge, og dette forhold kan slå inn ved det såkalte Kongkleiv-planområdet, der både rasfarlig område etter PBL er angitt overlappende med planområdet, og der det forventes utfall i fjorden av den store berghammeren Prekestolen (navnet også anvendt på annet bergutspring, i Ryfylke).

Frierflogene har flere rasfare-definerte lokaliteter på og like sør for planområdet som kan forårsake flodbølger og andre ødeleggende virkninger for kai, skipsanløp og tunnelinnslag. Forholdet burde vært nevnt og bedømt her, da frekvens av ras forventes å øke pga klimaendringer og sterkere nedbørkonsentrasjon mv.

Når pkt 4.1.1 konkluderer med at det vurderes at planforslaget i all hovedsak oppfyller nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, er det derfor en utilstrekkelig og feilaktig slutning. Siden KU ikke omfatter andre konsept for mer bærekraftig løsning, som gjenvinning, utfasing i tråd med regjeringens klimamelding, er det også vanskelig å forstå Muliconsult/Silje Ottesens påstand om positivt samsvar med bærekraftsprinsippene anført i flere andre overordnede planretningslinjer og lovtekster.

4.1.4 Rikspolitiske retningslinjer for styrking av barn og unges interesser. Ut fra statens veileder på dette tema skal enhver delutredning /tema i en KU forholdstestes opp mot hver av de andre temaene i rimelig utstrekning, og det gjelder ikke minst dette tema, i en slik stedsspesifikk sak. Kommentar: Her burde utrederen også vurdere om barn og unge har hatt hva slags medvirkning på den delutredning om barn og unges interesser som utrederen henviser til.

Delutredningen poengterer f.eks. svært store negative konsekvenser for naturtyper og naturmangfold. Begge deler er av stor verdi også for friluftsliv og for barns interesser, bl.a. via utdanning og som nærområde for skoler. Naturtype og naturmangfold og et inngrep av denne type som virker svært inn, som det nevnes, vil også ha uventet betydning for barns og unges første sansinger ved egen erfaring og via skole. Det ville gi utslag av uheldig, ja kanskje skadelig dobbeltkommunikasjon:

En sansing av - og mottak av motsatte sterke signaler for at slike inngrep som et svært stort deponi i natur og skoletettsted i tilfelle kan tillates, mot overskyggende skoleformidlede regler om nasjonalt vern og av forbud mot å legge stordeponier for avfall i/tett ved bosatte områder m skoler etc.

Med tanke på den betydning barns og unges oppvekstintrykk kan ha, fra eget nærmiljø, for senere samfunnsinnstilling, (jfr flere resultater fra senere forskning, som evt. kan ettersendes), synes utrederne å ha tatt alt for lett på barns og unges interesser. Se også vår relativt fylldige kommentar til delutredningen om barn og unge.

4.1.5 Delutredningen poengterer svært store negative konsekvenser for naturtyper og naturmangfold. Begge deler er av stor verdi også for friluftsliv og for barns interesser, bl.a. via utdanning og som nærområde for skoler. (jfr over). Barns interesser i sjøområdet synes utredet, og måtte i tilfelle utføres, om saken nå gikk videre..

Ad Rikspolitiske retningslinjer for planlegging i kyst-og sjøområder i Oslofjordregionen, Østfold, Akershus, Oslo ,Buskerud, Vestfold og Telemark. Vi gjør oppmerksom på at utrederen har utelatt å se Noah-konseptet i sammenheng med det pågående stortingsvedtatte arbeidet med en ny helhetlig plan for Oslofjordområdet (Båhuslän-Agder grense).

Avgjørelser og føringer i retning av å beslutte å gå videre med et mulig Brevik-prosjekt, som dette (KU-prosess av mulig Brevik deponi), vil – pga dimensjonene og mulige konsekvenser, så sterkt forrykke grunnlaget og utgangspunktet for en helhetlig Oslofjordplan, at KU-prosessen alene av denne grunn bør avsluttes snarest. Muligheten for langsiktig utlekking og for forurensende uhell (fra transport i hele farvannet Breianger/Holmestrand til Agder grense) er tilstede, foruten de alt faktisk erkjente tap av nasjonalt naturmangfold. Følger av mulige svære bergsprang (Kongkleiv-området/Prekestolen eller i gruvene) pga eller med innvirkning på deponikonsept kan og ha regionale virkninger til Oslofjord-konseptet.

Det finnes også andre aspekter i forholdet til helhetlig Oslofjordplan, mht turist-ringvirkninger, rekreasjon, alternativ næringsutvikling etc., som er unevnt i forhold til denne overordnede føringen, Helhetlig Oslofjordplan. Det kunne kanskje innvendes at nettopp ved Noahs utredning får en også delutredet sider ved «Helhetlig plan for Oslofjorden». Men det er etter norske retts- og forvaltningsregler vel ikke en aktør som Noah/Multiconsult som skal stå for delutredning til Oslofjordplan, og det ved en slik snarvei?

NTP, Nasjonal transportplan har også andre mål enn overgang fra vei til sjø, nemlig sikkerhet, forholdene til annen arealbruk på land og sjø etc. Disse er unevnte og heller ikke særlig utredet i hovedrapport eller andre delutredninger. Helhetlig Oslofjordplan ville også her være premissleverandør. KU må derfor på dette pkt. avgrenses i betydning i forhold til dette.

4.1.6. Støy.

Kommentar: Vi slutter oss her til Gunne Hegglids merknad til tema støy.

4.1.8. «Fra avfall til ressurs – nasjonal avfallsstrategi»

Kommentar: Utrederens vurdering og konklusjon blir helt feil på dette, da

Norge fortsatt mangler en nasjonal plan for farlig avfall som er i tråd med kravene i Avfallsdirektivet, strategien skal bygge på.

Selv om tilleggene til den norske avfallsstrategien som når er under vurdering av ESA, skulle bli godkjent, omfatter de ikke framtidig konsept for farlig avfall. Det må etter Rammedirektivet inn i en rullert avfallsplan for perioden 2019-2025.

Norge kan risikere å dramed seg en opplagt rettsstridig lokalitet, Brevik-alternativet (pga avgjørende mangler, bl.a avstander til sensitiv arealbruk ut fra paragraf 13 i rammedirektivet for avfall) - inn i rulleringen av Norsk avfallsplan i 2019. Da vil en ytterligere i uvisst mange år forlenge prosess med demokratisk og faglig avklaring av nasjonale konseptvalg for farlig avfall. Slik vil også neste versjon av norsk avfallsplan (2019-25) kunne bli underkjent ut fra Rammedirektivets minimumskrav. Ingenting av denne svært avgjørende problematikken står omtalt i delutredning 1 eller i KU-materialet fra Noah/Multiconsult ellers.

Utrederen nevner heller noe om nevnte rulleringsplikt, og konsekvensene av rulleringen hvis en fortsatt drar med seg et uakseptabelt og/eller ulovlig alternativ.

4.1.10 Den europeiske Landskapsvernkonvensjonen

Kommentar: Her mangler delutredning 7.2 helt, en angivelse av overordnet eksklusivitet for Frierflogene i forhold til landskapskonvensjonens kriterier. Det går heller ikke fram av KU-materialet ellers. Dette er betenkelig, ettersom området vites å ha stor europeisk landskaps-eksklusivitet.

4.2.1 Regional planstrategi 2016-20 – Bærekraftige Telemark

Kommentar: Delutredning 7.2 avspiser med: «Den regionale planstrategien for Telemark anses ikke å være relevant for denne delutredningen, siden dette er kommunens plan for å drøfte hvilke temaer kommunen bør arbeide med innenfor planperioden, og den således ikke inneholder noen målsetninger». For det første har konklusjonen alvorlige feil og ufullstendigheter ved påstanden om at «dette er kommunens plan», (det er fylkeskommunens plan), og for det andre inneholder strategien både eksplisitte og implisitte målsetninger, og er underlagt slike, og for det tredje er disse, og føringene i den regionale planstrategien slike at de kan slå svært negativt ut for ideen om et stort deponiprojekt for farlig avfall i Brevik/Heistad. Bør ettergås og kvalitetssikres nøye så vel av Porsgrunn kommune, Telemark fylkeskommune og departementet.

4.2.2 Kommentar: Klimatilpasning, se vår kommentar til pkt 4.1.1

4.2.3 Regional plan for kystsonen i Telemark 2018-2028

Kommentar: Delutredningen konkluderer her uten løpende tekstkonklusjoner, men kun med ubegrunnet minustegn som konklusjon. Det holder ikke ut fra rettslige utredningskrav.

4.2.4 Regional folkehelseplan 2018-2030

Kommentar: Delutredningens vurdering på dette punkt refererer kun avfallsforskriftens paragr. 9.3; «Det vil ikke bli gitt tillatelse til deponi dersom et slikt anlegg er skadelig for helse og miljø, jfr. Avfallsforskriften § 9.3». Konklusjoner fra eventuelle andre delrapporter av betydning for kunnskapsgrunnlaget på dette punktet må suppleres med premisser, forbehold og underbygninger, da dette er et svært viktig kunnskapstema. Delrapporten holder derfor ikke mål på dette punkt.

4.2.5 Regional plan for verdiskapning (ikke utarbeidet)

Kommentar: Da mangler KU en rekke holdepunkt for slutninger om arbeidsplasser og regionale ringvirkninger som ellers påstås i KU-materialet. Dette gjelder helt spesielt, fordi (4.2.6), Regional plan for nyskaping og næringsutvikling skal innarbeides i planen for verdiskapning. KU-materialet inkl. denne delutredningen unndrar seg dermed fra kravet om å tilføre viktig og avgjørende kunnskapsgrunnlag, i dette tilfelle om grønne nye næringer (nyskaping og næringsutvikling). Slike data har stor betydning relevant informasjon mht egnethetsdata, slike som utgangsdata for tilførsler og dimensjonering etc. En KU skal benytte tilgjengelige kunnskapsgrunnlag, og ikke hoppe over eksisterende kunnskap kun med begrunnelse at det skal innarbeides i et annet formelt dokument. Vi tror heller at det er formuleringer både i eksisterende regional plan for verdiskapning og i for-dokumenter til en verdiskapningsplan, som støter an mot Noahs deponi-konsept, ved å legge vekt på grønne arbeidsplasser i sirkulasjon og gjenvinning.

4.2.7 Regional plan for reiseliv og opplevelser

Denne planen skal innarbeides i verdiskapningsplan, og igjen unndrar KU seg fra å utrede, selv de sider ved slik plan som uansett er forankret i andre føring, planer og til og med internasjonalt forankrede prosjekter. Det kan være regionalt/rikspolitiske vernehensyn ved Brevik som historisk kulturattraksjon, UNESCO-prosjektene om GEO-parken og til dels forankringen for Verdensarven i innløpet til Telemarkskanalen, som dette området er. Disse føringene, som nok virker stikk i mot ide om stort avfallsdeponi for farlig avfall akkurat her, er også utelatt.

4.2.9 Regional plan for samordnet areal og transport i Telemark 2015

-25

Kommentar: Vurderingen i delrapport 1 her måtte, hvis målet på arbeidsplasser; 25 i alt, skulle knyttes til 0-alternativet med fortsatt drift i gruvene på Norcem, relateres til dette, og til en viss grad til samtlige arbeidsplasser og forventet utvikling på Norcem. I forhold til samordnet arealbruk, savnes vurdering av avvik fra forutsatt tung satsing på boligmiljø/boligutvikling i Brevik og Heistad, som ikke er nevnt.

4.2.12

Rapporten skyter seg inn under at et sentralt tema for vannforvaltning, som utslipp, skal utredes i «Risiko for skipsulykke» og i «ROS-analyse». Flere andre problemstillinger på feltet er heller ikke utredet og er eksplisitt i hovedrapporten nevnt som uferdige. Likevel tillater utrederen Multiconsult seg å dele ut score 0 - om verken konflikt eller ikke konflikt.

4.2.13 Strategisk næringsplan i Grenland (1915). Kommentar: Utreder Multiconsult ser på denne som ikke relevant. Utreder klarlegger ikke hvorfor.

4.2.14 «Mer vekst i Grenland». Jfr foregående punkt.

4.2.15.

Det virker selvmotsigende når utreder angir ingen konflikt, score 0, men medgir både at deponi er i kategori «krevende industri» og at det ikke er avsatt areal til krevende industri i planområdet.

4.3. Porsgrunn kommuneplan

Kommentar: Vi regner med at Porsgrunn kommune vil kommentere dette nøye, men merker oss at utreder medgir at Noah-konseptet ville være i konflikt med kommuneplanen.

4.3.3 Kommunedelplan for E18 Langangen –Bamble

Kommentar: Utreder angir at Noah-konseptet ville måtte forholde seg til E-18-tunnelen, men ikke hvordan. Likevel angis ubegrunnet en score 0; ikke konflikt, « Alternativet har ingen eller uvesentlig effekt på målsetningene» .

.

4.4 Reguleringsplaner

4.4.1 Reguleringssituasjon i planområdet. Kommentar: Utreder angir at «planområdet over bakken er uregulert»

Utreder nevner ikke reguleringsutfordringer ved at det foreligger både utbygginger (boliger, industri) med reguleringer i omfattende overflater og ned til visse dyp av planområde og under fjord, men angir likevel «score» (0). Reguleringsutfordringer i del av planområde under fjord nevnes ikke.

5. «Oppsummering»

Kommentar: Her og under hvert punkt benyttes et høyst mangelfullt skjema uten plass for premisser angitt for avveiningene; betydelig pluss, null og minus i hvert tilfelle. Oppsummeringen har derfor ingen utsagnsverdi, tilfører ikke kunnskapsgrunnlag og kan bidra til fordreining og feilslutninger.

10. Om vedlegg 7.10, «Barn og unges oppvekstvilkår og interesser på land»

Etter at dette tema faktisk ble forsøkt sløyfet av forslagsstiller for utredning i en KU, foreligger nå et 11 siders notat fra Multiconsult, herav en snau side foto (Kongkleiv) og 3,5 sider til 7 kart, ingen av dem i samme målestokk, der kun ett av kartene er påført målestokk, og ingen av de foregitte temakartene har målestokk. I rimelig utstrekning skal alle påbudte utredningstema i et planprogram BÅDE utredes hver for seg, og hvert enkelt skal, igjen i relevant utstrekning, utredes i virkninger, mot hver av de andre temaene. Dette er ikke gjort eller dokumentert.

1. Tungt tema, med tung lov-forankring som er forsømt i konsekvensutredningen

Dette temaområdet skal være forankret i de nasjonale mål å sikre et oppvekstmiljø som gir barn og unge trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger, og som har de fysiske, sosiale og kulturelle kvaliteter som til enhver tid er i samsvar med eksisterende kunnskap om barn og unges behov. I

artikkel 3 a framgår at Miljødepartementet har overordnet ansvar også for veiledning i forhold til disse retningslinjene.

Miljødepartementet stilte med 5 representanter på høringsmøte i Brevik om deponisaken i 2018, der det ble stilt spørsmål fra berørte pårørende til KLD om hvordan barns interesser skulle ivaretas i denne planleggingen. Vi kan ikke huske at noen av representantene fra departementet grep anledningen til å gi noe som helst veiledende svar. Også på det konsultasjonsmøtet som frivillig faggruppe i deponisaken hadde med embetsverk og statssekretær i Oslo i september 2018, hvor vi kom inn på dette og tilstøtende tema, forholdt de tilstedeværende saksbehandlere seg helt tause.

I DSBs og Miljødirektoratets første forutsetninger for utredning av deponisaken i 2014, ble det av begge instanser framhevet behov for steds-spesifikt kunnskapsgrunnlag, som innebærer sårbarhets-kunnskap i smal og bred forstand. Det innebærer videre; bred deltakelse og annen involvering/hensyntak til lokalnivå både for spesifikke grupper av befolkning og til lokale fora og beslutningstakere. Se også DSBs veiledningshefte 2017, spesielt avsnittene om kommunens og lokalnivåets rolle i slike saker- "Veileder om sikkerheten rundt storulykkevirkosomheter", 2017. Her har berørt kommune allerede avlastet departementet med skjellsettende utredning og konklusjon, men det ser ikke ut til at det har «gått inn» hos departementet.

Vi mener klart at et tenkt stort prosjekt for lagring av farlig avfall i Dalen gruve kommer inn under Storulykkesforskriften, på grunn av mulig gassfare, brannfare og toksisitet.

Selv om det mot formodning er slik at stort nytt deponi for farlig avfall av den grunn ikke skulle bli vurdert som storulykkebedrift av de grunner, må tiltaket også ellers vurderes opp mot direktivet Seveso III. For sikkerheten må bedømmes ved at et deponi ville ligge svært nær – ja bokstavelig under to definerte storulykkebedrifter (Norcem/Brevik og skrått under RENOR). Nye skjerpede bestemmelser i det Seveso III-direktivet, (i Norge fra 2016) om dominoeffekter og om gjensidig informasjon og involvering av lokalmiljø, alle grupper, er derfor å påberope seg.

2. Barn og unges interesser som ledende og samlende miljø-indikator

I slik steds-spesifikk (jfr lovreglenes uttrykk) totalitet er barn og unge det svakeste ledd, og derfor en av de aller beste miljøindikatorer i enhver samfunnsrettet konsekvensanalyse. Er det et godt og opplevd trygt miljø for dem og foresatte, er det, langt på vei, også et godt miljø for befolkningen som helhet.

Siden barns boligområder, friområder mv. ligger svært nær eksisterende storulykkevirkosomheter, plikter utredere å vurdere denne totaliteten, også i sumvirkning og mulig ringvirkning av mer akutte uhell. Det er ikke gjort av Noah eller departementet, men det er gjort av berørt kommune fra 2015 av. Vi viser og til WHO (2015); ref. nr 39 i vår link-oversikt bak; også mht til stigmatisering av legitime argumenter ut fra påstanden «Not in my backyard», og om betydningen av tilstrekkelig avstand.

3. Tidlige utredningsfeil satte temaet i skyggen fra 2014 av

Slik oppsto betydelige saksbehandlingsfeil, som kanskje sterkest til nå har slått ut overfor tema barn og unge, siden de premissene var med i kommunens utdypede nei til deponi, og det som ansvarlig planmyndighet. Det går en konsistent linje og dokumentasjon like fra kommunestyrevedtaket i mars 2015, videre via kommunens utdyping til departement og grenlandskommuner fra vår 2015, og via innspill i 2016 og like til nå. Dokumentasjonen er forsterket av konsultasjonsbudskap til direktorat og departement fra lokale fora og fagfora inkludert skole- fora siden den gang.

Departementet overtok så i 2016 (midlertidig?) saksgangen om et privat enkeltdeponi fra den som skal være ansvarlig myndighet, nemlig vedkommende kommune, (også av kommunal beredskap),

uten at kommunen hadde bedt om det, og uten utdypet forankring i nasjonale hensyn. Det skjedde også uten formell gjensidig konsultasjon.

Ved at miljøministeren i 2016 uten tilstrekkelig angitt hjemmel overtok en prosess som ellers hører til en kommunal planmyndighets ansvarsområde, saken om deponi fra en privatakjør, så fratok departementet kommunen dens lovfestede mulighet til (jfr paragraf 4 d i barn- og unge retningslinjene) å «Organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn som berørt part kommer fram og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å delta». Så kunne departementet kanskje hevde også mot dette; - at planprosessen ikke var startet ennå. I såfall, forkludret staten uansett en forutgående organisering for å fremme barn og unges interesser i en planprosess. KLD-dialog med forslagsstiller må ha forhåndstillatt at barns og unges interesser kunne utstå, siden de temaet ikke var med i forslaget til panprogram?

4. Noah målbærer bekymringen og bør selv avslutte prosjektet snarest

Både ved det som står i Noahs KU og det som er utelatt eller utsatt å utrede, avgir Noah i realiteten tydelige budskap om at prosjektet må avsluttes. For en befolkning i Heistad og Brevik skal ikke leve der under en «akseptabel gassfare».

Det var faktisk utviklingssjef Egil Solheim ved NOAH AS – som kom nærmest den uløselige utfordringen en så befolknings-nær lokalisering ville være. Han ytret, som svar på et folkemøte 2018 om hva som var hans største bekymring ved dette eventuelle prosjektet: Det er om, svarte han, at det skulle kunne oppstå en større gassulykke med fare for befolkningen.

Prosjektet vil ikke bli gjennomført, sa han, hvis Noah selv ikke kunne garantere for folks at folks liv og helse ikke sto på spill. Dette oppfattet vi som en helt vesentlig og vedvarende bekymring, også pr. i dag. Den når fram til spesielt barn og unge på legitime måter, som bare de selv skulle hatt en langt tidligere og mer tilrettelagt kanal å redegjøre for.

I foreliggende KU garanterer Noah ikke det, men utsetter hele temaet «restrisiko for gassutvikling». Formelt kan temaet derfor i dag heller ikke testes mot «barn og unge» etter forskriftenes utredningskrav.

Innrømmelsen var viktig, fordi miljøaktive pårørende og miljøfagfolk stadig vekk har blitt beskyldt for å «piske opp stemningen». Om ikke før, så ved denne vendingen hadde departementet et fullgodt kunnskapsgrunnlag til å ekskludere prosjektideen. Denne del av kunnskapsgrunnlaget minner vi herved om, og forutsetter nødvendig handling. Slikt kunnskapsgrunnlag, inkludert at våre øverste fagmyndigheter nøler, skal ikke – etter Grunnlovens paragraf 112 og andre oppfangende regler, henge over en stor berørt lokal og solidarisk regional befolkning, i årevis.

Denne ufullstendige konsekvensutredningen får - i allefall ved høringsinnspillene - bekreftet og tilført kunnskapsgrunnlag fra politisk, teknisk, medisinsk og samfunnsfaglig hold, og også ved påpekte utelatelser, som alt i alt ikke gir - og ikke kan gi tilstrekkelig garanti.

Sentralmyndighetene kan neppe heller si seg enig i at Noah skal gi garantiene, ved egne konsulentsvar. Samtidig viser kunngjort og ikke kunngjort materiale at et stort deponianlegg, det være seg for farlig eller vanlig avfall, ville ligge for nær tett bosatte områder, skoler mv.

Etter vårt skjønn er også spørsmålet om garantier ved restrisiko for gassfare et for svakt spor til løsning av deponisaken. For det er annet oppfangende lovverk, etablert også via erfaringskunnskap om ulykker og risiko, som langt bedre fanger prosjektutfordringen opp - med sannsynlig oppsettende virkning:

Artikkel 13 i Rammedirektivet for avfall om tilstrekkelig avstand til tettbefolkning for nye anlegg bør være den bestemmelse, som foruten Grunnloven, best virker oppfangende og oppsettende i denne saken, også i tema barn og unge. Siden Norge ikke har presise skilleavstnder for slike tilfeller, er

avgjørelsen politisk, og vil kunne støtte seg på rettstolkinger og internasjonale råd i avfallsplanlegging (se under).

5. Ingen selvstendig kanal. Vi kan ellers ikke se at barn og unge har fått noen selvstendig kanal tilrettelagt av verken departementet eller forslagsstiller Noah i denne prosessen. Tvert i mot, med først å avfeie temaet som ikke nødvendig å utrede tidlig, ga søker signal også til større barn og unge og pårørende om at deres røst ikke var så betydningsfull, og det på et tema som etter loven skal utredes. Dette er den type dobbelkommunikasjon som, når den i denne saken og andre kan påvises gjentatt og gjentatt, - i seg selv har karakter av uheldig og kanskje svært skadelig folkehelsebetydning. I beste fall svekker det tillitt til forslagsstiller og myndighet, i verste fall kan det og skape uheldig affektvirkning, ikke minst hos barn og unge. For her dreier det seg ikke bare om avsatte arealer til barnehager og skoler og deres lokalisering.

Likevel er artikkel 5 i riks-retningslinjene og spesielt 5 a viktig: «Arealer og anlegg som skal brukes av barn og unge skal være sikret mot forurensning, støy, trafikkfare og annen helsefare» Denne som andre bestemmelser har også forankring i FNs barnekonvensjon.

6. Dom i EU-domstolen i 2004 i to saker om avfallsplanlegging slår inn; C-53/02 og C 217/02. Den bygger på avfallsdirektivets artikkel 28.3.d om når lokalitetskriterier for nye avfallsanlegg er nødvendig. Nødvendig er det med slike kriterier – (blant annet for minsteavstander etter artikkel 13 i rammedirektivet) når forslagsstiller eller myndighet opererer med anleggslokaliteter på arealer (over eller under jorda) som angår tett bosatte områder, og – eller – med skoler, sykehjem («hospitals), viktig infrastruktur ellers (regulerte friområder, barnehager etc). I EUs planregler for avfallsplanlegging, for å unngå slike opprivende konflikter, står helt klart (side 66, EU Waste Plan Management Guidance Note) at «densely built up areas» med slik infrastruktur absolutt skal (should) bli ekskludert, og det som førte skritt FØR utredning av alternativ. Planreglene er såkalt ikke bindende som helhet, men viser til -som i dette tilfelle – dommer (se side 66-67) som i seg selv er bindende, vel også etter EØS-avtalen, som i dette tilfelle er forankret i FNs menneskerettskonvensjon.

I tilfeller der en lokalisering, på grunn av oversittede frister for nasjonale avfallsplaner for farlig avfall mv skulle behandles som enkeltsak, sier dommens punkt 3 eksplisitt at det kun skal velges lokaliteter som er trygt innenfor minstekravene mht. avstand fra tett bosatte områder og annen sensitiv arealbruk. Skoler og friarealer står eksplisitt nevnt i planretningslinjene. Skulle dette være en prejudisiell slutning i domstolen – noe det kan se ut til, må den anses å virke sterkt førende for Norge.

7. Det hviler et særlig ansvar på besluttere overfor befolkningen, når myndighetene, som her står overfor forslagsstillere som utelater slik viktig informasjon i pålagte utredningstema.

Det må igjen minnes om at dette gjelder en konsekvensutredning i saker om svært deponi for farlig avfall, tenkt lokalisert underjordisk uten skilleavstander og med mulige (registrerte og ikke registrerte) luftforbindelser opp til en rekke boliger og sensitiv arealbruk i og ved tett by. Uansett hvor stabilisert det farlige avfallet forsikres å være – av forslagsstiller, skal temaet fullt ut utredes , opplyses og – ikke minst; relateres til de andre pålagte tema. Det mangler dermed nødvendige begrunnelser etter forvaltningslovens krav til utredningsplikt, for flere av konklusjonene om egnethet i forhold til barn og unge, i det summariske notatet 7.10.

8. Av kart framgår her at planområde under jord og fjord går like inn til (tilstøtende) regulerte boligarealer. Øystein Dalland har her denne bemerkning: «Ut fra min egen fagkunnskap i

geomorfologi, stratigrafi og geologi (som del av fagkompetanse i terrestrisk økologi for mellomstilling, universitet) vil jeg vurdere situasjonen i Brevik/Heistad slik:

Av geologiske kart framgår en helling på en lagdeling i berget mot øst, fra Brevik og Heistad sentrum, på 15-20 grader. Mulige luftlommer mellom og i sprekker på tvers av lagene kan derfor ha sin luftforbindelse til arealer nær skoler og boliger i betydelig avstand inne på land, både i Heistad og Brevik. I tillegg forekommer sprekker og mindre og større forkastninger på tvers av lagdelingen, som, sammen med det faktum at disse hulrommene til dels er tørre, pga utdrenert grunnvann, forsterker utfordringen. Disse sannsynlige luftlommene kan både føre til vannkontakt med avfall nede i gruene, med mulig gassdannelse i gruvene, og det kan da være gassførende kanaler skrått opp fra gruvene på landsiden, opp til boligområder og friområder. Slike fakta/muligheter skal etter utredningsplikten i forskrift for KU-utredninger forholdsutredes også mot et tema som «barn og unge». For dette kan gjelde boligområder og friområder/ skoleområder/nær-undervisningsområder i både Heistad og Brevik».

Vi viser også til høringsmerknader fra siv. ing., ingeniørgeolog Bjørn Helge Klüver, siv.ing. kjemi Egil Ronæss, siv. ing. Carl Lenning og siv.ing/prof. Gunne Heggliid.

Ikke noen av de spesielle mest vesentlige planutfordringene også på dette miljørettslige viktige feltet er gjengitt eller drøftet i KU-materialet eller i vedkommende delutredning om barns interesser inn mot temaet, som er et kort, senere innsatt notat. Heller ikke delutredning 2.7 om forholdet til overordnede føringer drøfter i det hele tatt samvirke mellom deltema inn mot barns interesser.

9. Temaveilederen barn og unge og planlegging (under revisjon i

2018)<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/barn-unge-planlegging/id668545/> - kommer også inn på kriminalitetsforebyggende tiltak blant unge, der trygghet i oppvekstmiljø og tillitskapende medvirkning her helt avgjørende for bidrag til positiv samfunnsutvikling. Stadige planframstøt som medfører utrygghet og tapt legitimitet og som skaper motløshet i befolkningen, ikke minst blant unge, kan være betenkelig også i dette perspektivet.

Ved konsekvensvurderinger understreker forskriftene at «Det foreligger altså en plikt til å se hen til de forskjellige strekpunktene i forskriftens Vedlegg III bokstav a og bokstav b, og utrede konsekvensene for hvert av disse temaene der det er relevant, jf. «i nødvendig utstrekning».

10. Porsgrunn kommune har drevet et særlig aktivt arbeid for å involvere barn i medvirkning i planlegging, både via skoler og kommunal administrasjon, og vi politiske organer. Dobbelbudskapet; barne- og ungdomsby – men en by der kanaler fra barn og unge til medvirkning og beslutning stadig, som i denne saken, skulle kuttes eller tettes, kan i lengden være svært uheldige, særlig om det skjer i store viktige samfunnsaker som angår hele befolkningen. Slikt kan akkumuleres i befolkning som uheldige belastninger og oppfatninger om mistillit og løftebrudd. Verre ville det bli om staten ved vedvarende involvering påla kommunen å legge til rette for slikt deponi, da ville staten ha tilskyndet også uheldige konflikter mot egen kommune.

Internasjonalt er det et betydelig fagfelt å dra nytte av, benevnt «Environmental perception», (link; f.eks.; <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095753657>) hvordan individer – ikke minst barn og unge tar opp sansinger av miljø, og hvilke virkninger de har eller kan ha. Disse sansingene til barn og unge kan gå direkte til barn eller via voksgenerasjonens historiske erfaring. Ut fra miljøpedagogisk synsvinkel og med bl.a. sosialpedagogikk som fagballast minner Øystein Dalland om dette sosiale læringsforløpet hos mange i Grenland:

MILJØPAKKE GRENLAND var en stedsspesifikk dugnad mellom stat, kommuner og bedrifter i Grenland fra slutten av 1980-årene med mål at den samlede forurensing i Grenland, vel også risiko – ikke skulle øke framover. «Miljøpakker» ble også introdusert i andre utvalgte regioner, men miljøpakke Grenland var unik ved omfanget av midler og tiltak som ble satt inn ut i fra det kritiske utgangspunktet i miljøkvalitet i luft og vann, og i de gpde opplevde resultater på kort tid over et bredt felt, og som har vedvart. Ennå gjenstår en del, så det bl.a. fortsatt er selektive kostholdsråd på fisk og skalldyr.

En bør være klar over og ha med seg, at dette foreslåtte store deponiprojektet introduseres i en region der dette er den tredje av store miljø saker som har eller kan ha skapt uheldig sosial dobbeltkommunikasjon de siste ti-årene. En av dem var Norcem-ulykken i 15. januar 2001, da en forutgående konsekvensutredning for et integrert behandlingsanlegg for organisk farlig avfall; Noah/Brevik -Norcem, forsikret at en større oljekatastrofe på land var så utenkelig at det neppe kunne skje oftere enn mellom hvert 100. og tusende år. Slik ble framlagte «data» oppfattet, også blant politikere. Anlegget ble lagt 175 m fra tett boligbebyggelse.

Forbitrelsen ble desto sterkere lokalt, da anlegget kun ca. 1,5 år etter åpningen sprakk, (ventilbrudd) og 800 tonn giftig spillolje for forbrenning rant ut fra en gammel Norcem-tank fra 1948. Det nådde fjorden med boligene ved Sætrelandet bydel i Brevik øyeblikkelig og lå som en svart saus utover fjære og hustomter. Ulykkesområdet ble ikke gjerdet inn på Sætrelandet før langt utpå dagen etter, og nysgjerrige småbarn og ungdom og eldre sklei i illeluktende olje i svaene ned mot oljespeilet.

Denne hittil største oljeutslippssaken til lands, som «ikke kunne hende», hendte likevel, umiddelbart etter åpningen av anlegget. Betyggende forsikringer rett forut om ultra lav risiko, ble forsterket av at Bellona den gang sto på Norcems honorarliste og – med sin høyst begrensede kompetanse hadde «garantert» for Noah/Norcem-løsningen. Norcem fikk en klekkelig bot, men Bellona og Noah Brevik gikk fri, selv om dette etter stortingsintensjoner skulle være et integrert anlegg, og oljetanken sto i forbindelse med dette integrerte anlegget.

.....
Ankringsplass for større skip inn til Herøya var blitt anvist i Bamble kommuneplan etter midlertidig tillatelse fra Kystverket, på det værutsatte Såsteinflaket, som nærmest er et grunt havstykke med til dels isskurt sjøbunn av glatt grunnfjell ut mot Skagerak. Ca 1100 tonn (?) bunkersolje rant ut da Full City forliste natt til 31. juli 2009.

I tilfellet Full City hadde lokalbefolkning i Bamble og miljøgrupper i Grenland like i forkant av ulykken pekt på at Justisdepartementets gjennomgang av industri- og skipsfartsberedskapen i Grenland skulle omfatte også skipsfartsleden inn til Grenland. I DSBs Grenlandsprosjekt 2008 droppet DSB åpent denne problemstillingen, som til overmål sto nevnt i tildelingsbrevet fra departementet. DSB sløyfet også dybdeundersøkelser av lokale budskap og erfaringer, spilt inn fra lokalt hold via velforeninger, men foretok kun en liten enkel og misvisende enquete om oppfattet trygghet, rett før ulykken.

.....
Tidligere, i 1976 skjedde det et svært stort bergras, oppgitt som Nordens største gruveras i Norcemgruvene, som heller ikke «kunne skje». De førte ikke til tap av liv og helse, da det skjedde mitt i lunsjtiden.

Det har siden vært avgrensede branner og branntilløp på Norcem og på Noah Brevik/Renor, foruten et ikke betydelig antall større uhell i dagen på Langøya, med miljøvirkninger også i Holmestrand, tre – fire kilometer unna.

Slike hendelser, beheftet med lett bekreftbar dobbeltkommunikasjon fra myndigheter, befestet seg selvfølgelig i kanskje spesielt den voksne befolkningen, og en kan vanskelig skjerme barn og unge for bevisstgjørende affekt. Denne kan i seg selv i utgangspunktet sikkert være sunn. Men befolkningen drar med seg en ballast i form av en forståelse av at myndighetene og visse delkulturer blant

industriledere ikke har lært, og «fortsett bare turer fram». Dette kan lett føre til en formidlet, kanskje helseskadelig apati, om at «det nytter så allikevel ikke. Vi blir ikke hørt». («Double bind»). Imidlertid skjer samtidig en motkraft; dobbel kvalifisering; en sosial læring av sak hos folk flest, det vil si at erfaringer nedfelles ved lokal utveksling av bevislige vitneførsler av motstriden mellom planer og forsikringer – og de reelle hendelser og nesten-hendelser som likevel oppstår.

Slik samfunnslæring både direkte AV en sak og OM en sak, (dobbeltkvalifisering) kan være en sunn kraft til samfunnsforbedring på vedkommende felt. Men dersom heller ikke de signalene fra befolkningen skaper offentlige reformer, kan det oppstå frustrasjon. Det kan, enten fører til forsterket dobbeltbinding og apati, eller forsterket, av og til kriminell affekt. Mekanismene er velkjente fra flere store miljø saker i Europa. Sensitive grupper som ungdom, barnefamilier, erfarne eldre, kronikere og etniske minoriteter mv. kan være mest utsatt, og også mest hensynverdige. Breviksaken om ide om et stor- deponi for farlig avfall tett ved eller under befolkningen har slike dimensjoner at disse motsatte læringsmekanismene slår inn sterkt, og har en viktig folkehelse-side.

Det er mulig KLD har hatt konsultasjonsmøte med NOAH AS i samband med senere utarbeidelse av KU og pålagt utredningstema; «barn og unge» i planprogrammet, siden temaet var helt utelatt i programforslaget. Resultatet har i allefall blitt kun et kort notat om temaet, som ikke er tilstrekkelig i forhold til utredningskravene og i lys av de gjennomgripende dimensjonene på et eventuelt plantiltak.

11. Noen side-for side-, høringskommentarer til delutredning (notat), 7.10

«Som illustrert i figur 7 ligger det ingen barnehager, skoler eller idrettsanlegg over graven». Utsagnet er feil. Sammenligner en figur 7 med utbredelseskartet over gruvene framgår at dette kan være misvisende av to grunner. For figur 7 foregir ikke å vise annet enn dagens driftsutstrekning av gruver som kan ha/ har /har hatt en langt større utbredelse, både under Eidangerfjorden og under fjorden, dvs. både mot sør, nord og vest, samt endel større utbredelse også mot øst.

Men enkeltkart over gruvens foregitte utbredelse viser ulike varianter av « røde» gruvekart over dagens drift m.v. Kartskissene i f.eks. miljørisikoanalysen, viser betydelige avvik. Det er ikke er presentert nødvendige kart over gruvens totale historiske utbredelse, verken under fjord eller under land. Mulige «prøveutsprengninger», prøveboringer og mulig fysisk aktivitet sørover langs, eller innover Sætrelandet og nordover i den store del av «planområdet» som er angitt mot Malchen er ikke angitt. At planområdet nordover skulle gå nesten til Malchen virker ubegrunnet.

Det er mulig luft-kommunikasjon i skrå og loddrette sprekker og skrå avstand opp til skolelokalteter og friarealer, både på Heistad og i Brevik. Dette kan skje langt inne på land ved hellende berglag mot øst med sprekker mellom. Derfor er det gitt at uttrykket «over gruvene», trenger presisering. Det virker lite tillitvekkende at Multiconsult tyr til uakseptabelt ufullstendig og lite transparent informasjon i en konsekvensutredning for et slikt påtenkt anlegg og i et slikt tema. Heller ikke kart i NGU-link: (http://www.ngu.no/upload/Publikasjoner/Rapporter/2015/2015_055.pdf, side 45, Figur 24 Flyfoto med projisert utbredelse av Dalen gruve, ved NorcemBrevik), viser hele gruveutbredelsen i 2015, ser det ut til.

Kartene det vises til i KU er med få unntak gjennomgående systematisk uten målestokk, så uinnvidde mangler nødvendig veiledningen i de viktige avstandsforholdene.

Av konklusjonen i deluredning 7.10, side 11: «Det er ikke skoler, barnehager eller idrettsanlegg over eksisterende gruve eller over tunellen fra Frierfjorden til Dalen gruve, eller i nærheten av luftesjaktene». Men kartet henvist til over i linken, og kartet i 7.10 over luftesjakter opp i bebyggelsen fra graven side 3 viser at det er minst tre luftesjakter kun 150-700 (600m?) m fra hhv.

tette boligområder eller skoler med tilhørende idrettsanlegg. Det bør også undersøkes om det er flere luftesjakter som ikke er angitt fra eksisterende gruedeler der det i dag ikke er drift, og opp til den tette nasjonalt kulturvernede bebyggelsen på Øya og i Brevik sentrum. (et kulturvern etablert ikke minst for formidling til barn og unge). Flere luftesjakter ligger også i, eller i umiddelbar nærhet av boligområder og nærfriluftsområder på Heistad. Alt dette er unevnt. Luftesjakt-problematikken er viktig, da gruen i følge sakkyndige næringsuavhengige (siv. ingeniørene Carl Lenning, Bjørn H Klüver, Egil Ronæss, mfl.) er påvist sannsynligvis ikke – praktisk sett, å kunne bli gasstett, og dermed heller ikke eksplosjons-sikkert, under de driftsbetingelser med mulig kontakt avfall/vann, som et deponiprojekt ville representere. Notatet 7.10 legger antakelig til grunn at luftutslipp skulle være innenfor grenseverdiene. En KU må imidlertid ta høyde for avvik, uhell mv, og det for hvert deltema.

På siste side foretar konsulenten en liten modifisering; «eksisterende gruve»; det blir imidlertid blir like feil, som på side 9; «over gruve».

For «eksisterende gruve» betyr nødvendigvis både eksisterende driftsområde, samt de gruveområder som måtte være forlatt pr. i dag, men som fortsatt eksisterer, og som har eller kan kommuniserende vann- og luftforbindelser til dagens driftsområde. Nasjonale pålegg og sentrale fakta for konsekvensvurderingen blir dermed - i notatets premisser og i konklusjonen på side 11 både utelatt og fordreid. Og igjen; det gjenstår å se fullstendig kart over gruveutbredelsen vertikalt og horisontalt.

11. Utvalgte merknader til øvrige delutredninger

Vedlegg 7.3 [Geoteknisk vurdering ny kai og tunnel](#) (NGI)

Dette er et notat 12 sider på grunnlag av en to dagers befaring av påtenkt påhuggsted ved Kongkleiv, med begrenset utsagnsverdi, og noen kartstudier av geologisk oversiktskart.

Notatet heter Kongkleiv: Tunnelpåhugg og skredfare. Det påvises noen teknisk mulige påhuggsteder, med og uten skred- og steinsprangfare, og innenfor og rett utenfor verneområder etter naturvernloven i Frierflogene.

Vedlegg 7.4. Gruvens egnethet. Miljøriskovurdering (NGI), 303 sider.

For kommentarer til denne delrapporten viser vi til høringssvar fra de 6 avsendere Norcem Brevik, og til ingeniørgeolog Bjørn Helge Klüver og siv. ing. Egil Ronæss, siv. ing, lab.sjef Arne Åsheim, siv. ing. Carl Lenning, prof. Gunne Heggliid mfl. Flere av dem har også innsendte egne høringssvar, både til planprogrammet og til konsekvensutredningen.

Siv. ing. Carl Lenning og 1. aman. Erling Heintz Siggerud, sistnevnte ved Inst. for Geovitenskap og Petroleum ved NTN har nylig sett på spesielt jordskjelvberegningen og strømningsberegningen i miljørisikovurderingen. De påpeker at såpass sprikende faglige forbehold og innvendinger helt klart dokumenterer behov for en uhildet 3-parts vurdering. Det er svært forskjellige krav til konsekvensutredning på land og under sjøbunn . Utredningen som er gjort for Dalen ville aldri bli godtatt for et prosjekt under havbunnen ellers. Det stusses over at NORSAR ikke har vært inne i bildet i forbindelse med jordskjelvsimuleringen. Simuleringene som er gjort er meget forenklet og har på ingen måte utnyttet eksisterende datagrunnlag. Strømningsbildet burde definitivt simuleres i et moderne [4D geologisk modelleringsverktøy](#). Dette er standard arbeidsprosedyre og verktøy benyttet ved all utaskjærs prosjekter og Norge har betydelig kompetanse på dette området ikke minst ved NTNU. Videre burde datagrunnlaget for strømningsberegningen vært forbedret ved systematiske innsamling av 3D refleksjonsseismiske for å etablere et riktig (og kvantitativt bilde av forkastninger og sprekker) som in-put til en 4d geologisk modell benyttet til simuleringen. Den simuleringen som er gjort er en en-dimensjonal og en helt utilstrekkelig overforenkling, påpeker Heintz Siggerud.

Vi vil også kommentere konklusjonen: «Overveiende tett bergmasse og god bergmekanisk stabilitet gjør at de geologiske forholdene i og rundt Dalen gruve vurderes å være godt egnet som geologisk barriere for et underjordisk farlig avfallsdeponi. Basert på en samlet vurdering av de geologiske og hydrogeologiske forholdene i Brevik, i kombinasjon med det deponerte avfallets geokjemiske egenskaper vurderes det at underjordisk deponering av planlagt type stabilisert farlig avfall i Dalen gruve ikke vil medføre uakseptabel miljørisiko.»

Kommentarer til konklusjonen: «Overveiende tett bergmasse» bør for lekfolk presiseres til å gjelde for selve steinen, mellom de mange oppsprekningene og de ikke få og til dels store forkastningene. Uttrykket «de geologiske forholdene i Brevik» bør i denne forbindelse presiseres, og virker altfor generelt og absolutt. For det første må en sondre mellom de geologiske forholdene i Brevik og Heistad, som også huser mye av gruve. For det andre må en sondre mellom de geologiske og hydrologiske opprinnelige forholdene og forhold av geologisk og hydrologisk karakter som er modifisert og tilskyndet av selve gruvedriften, som oppsprekninger m.v. For det tredje tilsier seriøsiteten i dette temaet at slutningen må basere seg på vurdering av fare for gassdannelse som følge av luftlommer bl.a. på grunn av utdrenert grunnvann.

At konklusjonens siste avsnitt baserer seg på ennå ikke formidlet kunnskap om «det deponerte avfallets geokjemiske egenskaper» er lite betryggende og helt selvmotsigende, spesielt når både Noah og Miljødirektoratet opplyser at en ennå ikke vet presist hvilket avfall som dette gjelder. Formidling av hva som er «akseptabel risiko» er heller ikke foretatt konkluderende, i en rapport som nettopp foregir å ha risikovurdering som hovedanliggende. Konklusjonen står derfor ikke til troende.

Vedlegg 7.5. Ringvirkningsregnskap. (Varde Hartmark).

Kommentar: I listen over vedlegg står forfatter oppgitt som Varde Hartmark. Åpnes rapporten, framgår av innhold, ombrekking og typografi mv. at dette jo er Noahs eget brosjyremateriale for «marketing»-formål. Angivelsen av forfatter og kvalifikasjoner er lite oppklarende, og innhold og presentasjon svært forvirrende og misvisende. Hele brosjyrematerialet er skrevet i Noah's «vi»-form. «Ringvirkningsregnskapet» har helt karakter av å være et brosjyremateriale utformet av Noah selv. Det er i karakter helt identisk med den «marketing»-versjon av foregitt KU som verserte fra Noah i lanseringen av sin skisse til planprogram i Brevik i 2014-2015.

Temaet må anses å være u-utredet, og vi finner ingen grunn til å kommentere brosjyrematerialet i detalj, der slagordbefengte setninger som «Vi gir tilbake». «Noah er stolte». «Vi har alle et ansvar...» etc. – svømmer nedover sidene. Det vil etter mitt skjønn være noe oppsiktsvekkende om slikt kan foregi å være i tråd med det nye miljøvirkningsdirektivets (2017) krav til kvalitetssikring og uavhengighet.

7.6 Kulturminner (Norsk maritimt museum)

Vår kommentar: Dette er et kort notat om kun emnet marine kulturminner. Tittelen er derfor, upresisert, misvisende til krav til utredninger av generelle kulturminner. Siden vi har å gjøre med en av Norges mest verneverdige trehus-tettsteder Brevik, som kan påvirkes negativt på mange måter av foreliggende konsept hvis det skulle bli realisert (jfr gassfare, mulig eksplosjonsfare etc), så er det mer enn underlig at dialogen mellom myndigheter og KU-utredere/Noah har resultert i så snevert utredningstema som hovedsakelig marine kulturminner. Også landskapshistorikken som monumentalt kulturlandskap (jfr langs aksene Brevik Frier, innover Telemarksvassdragets estuarium, som del av UNESCOs Geo-park) er utelatt. Dette begrensende og ekskluderende notatet bidrar ikke nevneverdig til økt kunnskapsgrunnlag – men fungerer hovedsakelig som en guide for å søke dispensasjon fra utredning. Det er slett bedømt adgang til innskrenking temaet av departementet på planprogramnivå, dette, synes jeg – for et viktig tema, alle de UNESCO-orienterte verdiene i et slikt område, ikke minst den historiske trehusbebyggelsen.

7.7. Biologisk mangfold (Biofokus, 27 s. Sigve Reiso, Torbjørn Høitomt, Anders Thylén),
Konsekvensutredning for naturmangfold på land for planlagt kaianlegg og adkomsttunnel ved
Kongkleiv, ifm. deponi for farlig avfall i Dalen gruve, Porsgrunn kommune.

«Oppsummert vurderes konsekvensen av tiltaket sammenlignet med 0-alternativet som svært stor negativ konsekvens».

Av konklusjon: «Planområdet innehar sjeldent stor tetthet av rødlistede arter, der vests-krentene spesielt huser blant de aller største ansamlingene av rødlistearter som norsk natur kan fremvise, både når det gjelder antall individer og antall arter».

Vår kommentar: Det er ikke minst på landskaps-nivå at dette naturmangfoldet er eksklusivt: Frierflogene som antakelig Øst-Norges, kanskje Sør-Skandinavia's største kambrosilur-questa (-brattkant), og i sammenheng med sjelden kalklindeskog og annen lys-eksponert rasmark og stup-flåg med sjeldne arter mose og lav. Vi synes Biofokus's metode-tilnærming og delkonklusjoner overveiende er svært fornuftige, men eksklusivitet på landskapsnivå bør framhevet tydeligere, og begrunnes ved regionale sammenligninger i Sverige og i Oslofeltet/Grenland forøvrig. Geologisk/geomorfolo-gisk typeområde og eksklusivitet ved å være intakt bør framheves mer.

Biofokus tanker om å flytte påhuggsområde og kai nordover etc. hviler derfor på forhastet grunnlag (uten undersøkelse av helhetlig landskaps-sammenligning på undertema eksklusivitet i naturformasjon(er) på landskapsnivå). Uten slik konkret sammenligning kan Biofokus nåværende rapport legitimere gjennomføring av mottak i/nær Kongkleiv av farlig avfall, mot avbøtende tiltak. Landskapsformasjonens eksklusivitet (sjeldenhet) kan ikke erstattes, heller ikke dens representativitet («typiskhet» for biologisk utforming i forkastnings-topografien i Oslofeltet, og hele Frierflogenes naturmangfold som verdifull og ellers lite truet helhet. Bio-mangfold, forsterket også ved mangfoldig og eksklusivt samlet naturmangfold og friluftsliv/rasfare trer fram som en selvstendig og sterk nok begrunnelse for å forkaste det såkalte Langvik-alternativet.

7.8 Landskap (Multiconsult, Aners Arild mfl.)
Landskapsbilde -Fjernvirkninger av kai ved Kongkleiv

Vår kommentar:

Tema landskap er innskrenket til fjernvirkninger av kai, i stedet for også å omfatte l.a. eksklusivitet av en av sørøst-Norges mest særpregede landskapsformasjoner – som inngrepstruet av NoaH-konsept Langvik. Den visuelle framstilling virker noe forledende i retning av å minimalisere fjernvirkningene, både dag og natt.

Mot slutten av den 20 siders rapporten innlater utrederen seg på å synse verdier ved å utgi vegvesenets landskapsmanual for verdisetting av landskap for å være tilstrekkelig relevant for Frierflogene i denne saken, noe vi ikke slutter oss til, da den er laget for ganske sterkt avvikende formål, og ikke er detaljert nok for nasjonale verneverdier.

7.9 Trafikk (Multiconsult)

Det virker uklart hvilke undertema og problemstillinger bl.a. knyttet til tunneler og fellesbruk av transportarealer som Norcem (evt. arealbruksnabo og til dels evt. arealbruks-overlapper) har samarbeidet om.

7.11 Friluftsliv og rekreasjon på land (Multiconsult)

«Frierstien er en del av kyststien i Porsgrunn, og forbinder områdene langs Frierfjorden vest på Eidangerhalvøya» .

Vår kommentar:

Utsagnet er ufullstendig og misvisende. For Frierstien forbinder bydelen Herøya med skogområdene og utsynsområdene på Eidangerhalvøya, og bydelene Brevik og Heistad med samme skogområder og utsynsområder. Det er riktig at områdene har stor verdi, både lokalt for tilreisende / turister, som en av Grenlands store natur-og friluftattraksjoner. Kongkleiv-området ligger omlag midtveis i den ca 9 km lange Frierstien, under et skog- og utsynsparti der det er naturlig å ta en midtveis-rast mellom Herøya/Versvik og Brevik; innen ca 1 km sør eller nord for Kongkleiv. Forholdet er ujevnt og har betydning for hørbar støy/opplevd støy, og for synsinntrykk, mulig støv mv. Det medgis i temanotatet tidvis hørbar støy fra anlegget. Det vil nettopp være akutte støyepisoder som en industribefolkning gjerne rekreasjoner fra ved å ta en skogtur. For temaet friluftsliv og for en stor natur- og friluftattraksjon i Grenland, av stor betydning for industribefolkningen og nesten enhver på Herøya og i Brevik, er momentene viktige.

Med hensyn til påstandene om støy og «ikke hørbar forskjell», vises til utledning i høringsinnspillet til prof. siv.ing Gunne Heggliid. Kartet side 4 over luftesjakter fra graven, viser et 20-tall av luftesjaktene fra graven opp i friluftsområdet. Dette er et viktig tema, som ikke er utdypet eller relatert til temaet i notatet, jfr bestemmelser i forskrift for KU-utredninger.

Luftesjakt-problematikken er viktig, da graven i følge spesielt sakkyndige uavhengige høyt kvalifiserte eksperter (siv. ingeniørene Carl Lennning, Bjørn H Klüver, Egil Ronæss mfl.) er påvist sannsynligvis ikke – praktisk sett, å kunne bli gasstett, og dermed heller ikke eksplosjons-sikkert, under de driftsbetingelser med mulig vannkontakt, som et deponiprojekt ville representere. Notatet tar opp at en beskriver situasjon uten etablering av flere luftesjakter, noe som ikke kan utelukkes, (og kanskje heller ikke avledning av eksisterende sjakter?) i forbindelse med en vel 2 km lang ny tunnel. Notatet legger også til grunn at luftutslipp vil være innenfor grenseverdiene. En KU må imidlertid ta høyde for avvik, uhell mv, og det for hvert deltema.

I den tilsvarende, men mindre questaen (kalksteins-brattkanten) mot Langesundshalvøyas vestside har det de siste år stadig vekk gått bergras ned stupene mot vest. Både kyststien, og spesielt små stier til utsynspunkter vest for denne har faktisk brått rast i havet over strekninger på flere titalls meter i områder over flere hundre meter. Det samme kan skje ved Frierflogene, om det ikke direkte berører hoved-traseen av kyststien akkurat her, men et mylder av tråkk mot stupene.

Ved tunnel-påhugg og sprengninger av tunneler kan det også skje -ikke usannsynlige - sekundære ras som følge av spesielle tiltak, som sprengning av Kongkleiv-båen, eller sekundær ustabilitet andre steder.

Ett svært viktig sted i denne sammenheng er evt. utrasing av den såkalte Prekestolen (også som mulig følge av mulige sprengninger) Dette problem kan også være et akutt, og/eller tilbakevendende tema i driftsfase. Det er ikke behandlet akseptabelt verken om geoteknikk eller om konsekvenser for friluftsliv. Det står kun at eventuelle sikkerhetssoner vil være av kort varighet.

Notatet til Multiconsult på dette tema er ufullstendig og fordreid i forhold til aktuelle fakta og problemstillinger på dette tema .

7.12 Støy. Kommentar:

En merker seg fra sammendraget: Selv om «tidsmidlede» støynivå fra anlegget vil være lave, og under bakgrunnsstøyen, kan anlegget likevel tidvis være hørbart ved boliger og friluftsområder i nærheten.

Her viser jeg til høringsinnspill ved Gunne Heggliid, og våre merknader til delutredning 7.11.

7.13 Fagtema Luft (SINTEFMolab)

Av sammendraget: «I forbindelse med lossing vil det kunne forekomme utslipp av støv som bidrar til rød og gul sone i umiddelbar nærhet av losseaktiviteten på kai. Det er lagt til grunn at luftventilasjonen styres slik at luft skal gå inn i tunnelen og ned i gruvene og ikke ut.» Vi viser til at spesielt vegetasjonen og især under visse omstendigheter kan være utsatt for skade, at dette er et nasjonalt verneområde for biomangfold, og at de organismer vernet gjelder som mest eksklusive, (visse arter sopp og lav), også er mest sårbare for luftforurensing, og dermed også kan bli mest påvirket. De hører med som nøkkelarter i denne type kalkskog, slik at det påvirker økologien i både denne formasjonen som helhet, med det bratte kystskogbrynet /rasmarka vest for denne. Dette kommer ikke tydelig fram i temanotatet. Vi viser forøvrig til merknad fra prof. siv.ing. Gunne Heggliid.

7.14 Buk av naturmiljø i sjø. Kommentar:

Forventningene til et oppdrag på et slikt tema i Grenlandsfjordene, er noen viktige ord om status for vannområdene, både i vannforvaltning; (vanndirektivet); sårbarhet, terskelfjord-karakteristika etc (dvs. relevante data på tvers – også fra tema nautisk sikkerhet / sårbarhet. Delutredning 7.14 bør ikke bare være en beskrivelse av status, men vurderinger på tvers inn mot dette deltema, fra øvrige relevante tema. Slik nødvendig synsvinkel mangler. Notatet blir derfor kun en kort deskriptiv (og ufullstendig opplysning) om fjordens aktiviteter. En enkel konfliktmatrise (om flersidig bruk av fjorden og oppståtte konflikter eller mulig sambruk) hadde klargjort. Ved å utelate vurderinger og premisser for angitt konklusjon, blir notatet nokså intetsigende og ubegrunnet.

« I 2015 viste vannprøver gode verdier på miljøgifter og bakterier ved Frierstranden, og stranden ble igjen tatt i bruk til bading»

« Det må legges til at Frierfjorden, i likhet med Eidangerfjorden og Langesundsfjorden er en del av Svennerbassenget som er definert som en nasjonal laksefjord.»

«Samlet sett vurderes alternativ 1 å ha liten negativ konsekvens for bruk av naturmiljø i sjø sammenliknet med dagens situasjon . Verdien for friluftsliv vurderes til midd els. Det er båtplasser og båttrafikk i området, men få offentlige badesteder.»

Kommentar: Her er så innsatt en «utredning» fra Norconsult som tydeligvis baserer seg på alternativene i 2014, =+0, etc. Dette skaper en utilgjengelig og lite oppdatert framstilling og intetsigende, lite årsaksbelagte konklusjoner om konsekvenser. Inndeling av Frierfjorden, aktuelle hytteområder, etc og laksens vandringsveier inn langs Frierflogene mot Kongkleivbåen og over mot munning av hovedvassdraget, såvel som til Herre-Vold er også utelatt.

Kommentar:

Side 42 «Tabell»; Identitetsskapende betydning – « Vil ikke endre denne» - er uforklart og ikke begrunnet.

7.15 Naturlilstanden i Frierfjorden,- Kongkleiv og Eidangerfjorden

Side 7; «Noe mangelfulle data over forurensingsstatus i Eidangerfjorden, behov for videre undersøkelser». Komm.: Noah ønsker iflg opplysninger i delutredningen å etablere et overvåkingssystem også med data fra før en evt. oppstart av et mulig anlegg. Dette hjelper oss imidlertid lite i en konsekvensutredningsfase, da en må støtte seg på nødvendige undersøkelser av status på forhånd for i det hele tatt å utlede konsekvenser av betydning for beslutning.

s.11 «Norconsult vurderte verdien til Eidangerfjorden og Langesundsfjorden å være svært stor verdi (Norconsult 2015) . Årsaken var at fjorden er en nasjonal laksefjord og at det finnes en rekke truede arter i området.»

s. 14. «Basert på kriteriene benyttet i metodikken til Norconsult kan det hevdes at Frierfjorden har stor verdi (viktig nasjonalt) utelukkende fordi den er en del av et nasjonal laksefjord/område».

Kommentar: Men laksens vandringsveier inn langs Frierflogene mot Kongkleivbåen og over mot munning av hovedvassdraget såvel som til Herre-Vold synes utelatt i foreliggende KU-materiale. Det

holder ikke, og virker etter vårt skjønn, også selvmotsigende tynt, for et nasjonalt laksefarvann/nasjonalt laksefjord.

«Basert på benyttede kriterier for verdisetting og området vurdert samlet (Eidangerfjorden, Langesundsfjorden og Frierfjorden) kan verdien av området, satt til «Svært stor verdi» av Norconsult, opprettholdes.»

Kommentar: Tilsluttes. I tillegg vil vi framheve kart figur 5-3 som viser gyteområder og oppvekstområder for kysttorsk i Skagerak og sørlige del av Nordsjøen. Bestanden av denne langs Båhuslän og Skagerakkysten har blitt sterkt redusert de siste par tiår (30-50 prosent eller mer) og resterende bestand kan være kritisk avhengig av gyteområder i de næringsrike fjord-utløp fra vassdrag som dette, som ender i den biomangfoldige Langesundsbukta, kanskje viktigste konsumfiskeområde mellom Kr.sand og Hvaler.

S. 27 «F ra Tabell 7 - 2 kan det sees at konsentrasjonene av metaller i utslipp til sjø vil bli betydelig lavere ved NOAHs planlagte etablering av deponi i graven, sammenliknet med urensset gruvevann som går til sjø i dag» .

Kommentar Siste delutredningen omhandler utslippsestimater for gruvevann. Estimaten har liten verdi så lenge sammenligningsgrunnlaget; tilstand i fjord pr. nå er usikkert og u-utredet, og siden mengder som kan lekke ut som rensset gruvevann før eller etter kontakt med avfall og via andre veier også er udimensjonert både som andeler, bestanddeler og totalt. Vurdering av en evt. svært viktig etterdrifts-situasjons påvirkning på naturtilstanden i fjorden , når utpumping er avsluttet, og når utadrettet trykkgradient gjennom sprekker og forkastninger begynner å gjøre seg gjeldende, ser ikke til å være trukket inn i delutredningen.

7.16.Nautisk sikkerhet

Kommentar:

Nautisk sikkerhet er kun -og til en viss grad - utredet for farvannet inn Frierfjorden. Nautisk sikkerhet gjennom den tette skjærgården og tett mellom hyttefelt med til sammen ca 2000 (?) hytter, campingplasser etc på strekningen Mølen- Brevik er ikke utredet for en mulig driftsfase av et deponi. Det oppstår en uakseptabel utredningsforsømmelse etter vårt skjønn. Den er betydelig, i lys av at vedlegg for nautisk sikkerhet mest er vurdert for ytterst få skipinger i det såkalte gipsforsøket med få tusen tonn flyveaske transportert fra Langøya for fem år siden.

Det mulig konsekvensreducerende tiltaket; å sprengte bort Kongkleivbåen, er ikke utredet og problematikken utsatt. (ffr. mulige sekundærtras).

7-17 Risikovurdering av sjøtransport av behandlet uorganisk avfall til Kongkleiv

s.5 Kommentar:

Her er skissert «sannsynlighetsanalyse» med diagram (matrise); svært alvorlig miljøskade sjeldnere enn hvert 100. år (gult) og over mot rødt (mer enn 10 ulykke av den karakter hvert pr (rødt).

Datagrunnlagt er modelleringsteknikk og matematiske sannsynlighetsfordelinger. Nasjonal ulykkesstatistikk står kort omtalt, men er ikke spesifisert historisk for Grenlandsleia.

Figur 2 - 9

Kommentar: Grunnstøtingsrisiko-vurderingen langs seilingsruten fra Langøya til Kongkleiv viser at farvannet fra Mølen til og med Brevikstrømmen - ut fra disse metodene, har markert større risiko enn resten av skipsleia. Høyest sannsynlighet for grunnstøting i selve Grenlandsleia har etter dette, området Brevik/Kroftolmen-Trosvik og stedvis mot Grenlandsbrua. Det samme gjelder

kollisjonsrisiko. (fig 2-11) Figurene er imidlertid ikke ført fram til Kongkleiv, men anvisningene stopper ved Grenlandsbrua. Faktorene knyttet til de nærmeste svært viktige farvann ved Kongkleiv, oppankrede skip i Frier og utseilende skip fra Herøyaterminalen er ikke formidlet, verken via kartmateriale eller i tekstlige vurderinger.

Vår videre kommentar: Ved utslipp fra skip (eller havari) konkluderes med at mesteparten av avfall som går ut i sjøen vil synke til en haug på bunnen med tykkelse 1-2 m eller mer, rett ved utslippspunktene. Havari (grunnstøt, kollisjoner mv) er beregnet til klart å kunne skje hyppigst ved Brevik og Grenlandsbrua. Dette er i tilfelle midt i den sterke Brevikstrømmen, på overgang til mer pelagiske forhold, der spredning ut fra slike havari-hauger vil kunne være mest markert og virkningsfull. Vi kan ikke se at delutredningen redegjør for denne viktige problematikken. De modellerte spredningsarealer – kun i umiddelbar nærhet av utslippet, er foretatt vurdert for sink, arsen/kadmium, bly/kopper, krom/nikkel. Arealene for uheldig påvirkning i fjordsedimentene er under visse forutsetninger beregnet til ca 350 dekar for sink, 60 dekar for arsen og kadmium og 30 dekar for kvikksølv. Øya i Brevik er anslagsvis 100-200 dekar i areal.

I foreliggende analyse er det valgt å inkludere hele seilingsruten fra Langøya til Brevik i sannsynlighetsanalysen, men da innseiling inn Oslofjorden ble dekket i forrige analyse, er det nå fokusert på farvannet fra los-bordingsfeltet i Langesundsbukta og inn til Kongkleiv i konsekvensanalysen og miljørisikovurderingene. I den andre enden av vurderingene er beregnet en grunnstøtingsfrekvens på hvert 38. år som alvorlig grunnstøting med utslipp av last, 4500 tonn farlig uorganisk avfall. – og – hvert 38. år også for grunnstøting med utslipp av bunkersolje med slik virkning.

Etter vårt skjønn savnes vurdering av de ulike mulige metodene for estimerer her. Metodekontroll (f.eks ved såkalt metodetriangulering) ved ; modellering av Grenlandsleia kombinert med statistisk analyse av historiske faktiske skipsuhell/nesten-uhell i samme leia, og helst kontrollert mot tilvarende modellering og historisk gjennomgang av annen sammenlignbar innseiling (Bergensleia og/eller Haugesundsleia?) er ikke foretatt. Avviksanalyse mellom modellerte data og historiske data av faktiske forlis ved minst 1-2 andre representative norske innseilinger til industriområder kunne gi langt større utsagnsverdi. Slik konklusjonene står i foreliggende delrapport, (med «sjeldnere enn hvert 38. år» osv., blir de nærmest ubegrunnet.

Hyppigheten av alvorlige historiske innseilingsuhell og nesten-ulykker i Grenlandsleia fra Såstein-flaket -Mølen til Herøya-området har uansett vært langt større enn hvert 38. år (alvorlige ulykker) og mindre uhell/nesten-ulykker (ofte enn annethvert år?). Disse forhold er udokumentert i Noahs KU. Feilkildeforbehold synes også utilstrekkelige.

7.18 Utslipp til resipient fra sjøvertsaktivitet

- Miljøovervåking
- Ballastvann
- Sårbarhet
- Utslipp til sjø fra skip (kommentarer kan evt ettersendes).

7.19 Notat om behandling av vann fra eventuelt deponi i Dalen gruve

Kommentar: Dette er et 7 siders notat fra Noah selv; Terje Ulltang (Noah) og Egil Solheim (prosjektleder Noah).

Fagkvalifikasjoner framgår ikke. Det framgår kortfattet at utredning av dette tema ikke er ferdig: (2.1): Endelig valg av renseprosess ligger fortsatt noe frem i tid, da ytterligere tester planlegges. (vår understreking)

Som det framgår etterlater notatet og tilstøtende temautredninger (bl.a. NGI-materialet) også en rekke andre utelatelser og utsettelse av behandling av problemstillinger som kan være avgjørende deler av kunnskapsgrunnlaget i beslutningsprosessen.

En bør bestemt reservere seg mot at dette viktige tema, utslipp av vann skal kunne utsettes fra KU-behandling til behandlingen av en eventuell utslippstillatelse.

Hvis (2.2) «Det legges opp til at slammet fra renseprosessen avvannes og deponeres i graven», har vi å gjøre med et tilsynelatende logisk, med et komplisert ledd med sikte på prosess for å stabilisere det (en kjemisk prosessering av dette slammet inne i selve graven?). Hvordan skal en hindre oppløsning og utsivning på mellomlang sikt etter at et mulig deponi er lukket, utpumping er avsluttet, graven etter forutsetningen er fylt med vann som omslutter avfallet?

En utgående gradient mot fjord, pga vedvarende eller periodisk overtrykk fra tilsig fra bratt bakland vil da oppstå. Dette vil kunne skje enten fordi en ikke lykkes med å avskjære tilsig fra landsiden, i kombinasjon med at en får ukontrollerbare regnskyll og andre hendelser, bl.a. ut fra det en empirisk vet om ras i denne graven, og/eller om geologisk/seismisk ustabilitet oppstår i denne del av Oslo Graven (-rift).

Flere betenkeligheter som her anført, for den sannsynligvis begrensede mengde gruvevann i en driftsperiode, ville til overmål gjelde for en lang eventuell etterdrifts-periode (flere hundre år) uten utpumping.

s.2: «Det vil (derfor) vurderes installasjon av flere rensetrinn der hvert trinn er tilpasset komponentinnhold i de forskjellige vannstrømmene».

s. 3, pkt 2.3: «En vesentlig vannmengde kommer i dag inn gjennom ras-gropen fra 1976 («Raset»), der det vil vurderes tiltak for reduksjon av vanninntrengningen».

Vår kommentar: Dette var et ras som ikke «kunne» skje. Det ble Norges største gruvekollaps gjennom tidene, med en mange titalls m synk med bredde nær 100 m, Ved et under skjedde det i lunsjtida, og ingen omkom. Det skjedde i en del av gruve der det var satt igjen for lite kalkstein i de bærende veggene, en praksis som ble korrigert senere. Men både fra tilstøtende områder med svake vegger – og ellers i gruva kan det oppstå kollapslignende hendelser over tid.

De ikke få karsthulene representerer også svakhetssoner. Jfr merknadene/notatene fra hhv. ingeniørgeolog BH Klüver og fylkesgeologen (des. 2014 og okt. 2018). Se også ROS-analysene, som er bygd på et par dagers workshop og tar altfor lett på denne problematikken. Såkalte synergi-muligheter (samvirke) mellom vann-inntrengning og ras, samt vann-ut-trengning (i etterbruksfase) og ras er også utelatt.

Det å gå ut fra et gjennomsnitt av vann-gjennomstrømming synes i seg selv høyst utilstrekkelig. Estimert 350 000 kbm vann-gjennomstrømning pr. år, – sammenlignet med tidligere estimater på 700 000 – 1 mill kbm synes også ubegrunnet og for lavt. Uansett må ta høyde for svære fluktuasjoner i seg selv, ved regnskyll, erosjon m.v. Prinsippet «flow event monitoring» synes ukjent for utrederen / udokumentert. Tabell 3 s. 6 over kritiske utslippskomponenter av giftige tungmetaller og organiske forbindelser blir lite utsagnsgivende også fordi den medgis kun å være basert på dagens renseløsninger. Det og annet materiale viser imidlertid at en i Dalen Gruve (med forurenset jord etc og organiske rester i flyveaske) ville få en mix av organisk og uorganisk avfall, i tillegg til bakteriologisk materiale i selve gruvemiljøet fra før, og forsterket) som i utgangspunktet kan være forbudt etter Avfallsdirektivet og etter reglene om underjordisk lagring.

Konsekvensutredningens behandling av deltema 7.19 er, sammen med utelatelsene og utsettelsene av en rekke deltema i NGI's materiale er alene grunn til å avvise både en slik forslagsstiller (Noah) og en slik konsekvensutredning.

Resipienten det er snakk om, er i tillegg del av et terskelfjord-system som er svært sårbart etter tidligere forurensings-belastning, og der det foreligger statlige og regionale vedtak og føringer for ikke å øke, men minke framtidig belastning (i tråd med intensjonene i Miljøpakke Grenland, 1986-87).

7.20. Sikkerhet og terrorberedskap på skip og i havn.

Sikkerhet i gruvene under og etter en mulig periode med deponi av farlig avfall er ikke presisert som tema. Dette synes spesielt, siden det var gruvens egnethet som skulle stå i fokus for konsekvensutredningen.

Det vises for denne del til Noah/ Norconsults gjennomgang i 2015 for gruve, som ble vedlagt.

2015-materialet er ikke relatert til de nye kravene på mange punkter i SEVESO-3 direktivet som ble implementert i Norge fra 2016. Heller ikke denne temautredning 7.20, gjør det. Hvordan et ny ISPS-havn (underlagt spesielle ISPS sikkerhetskrav, International Ship and Port Facility Security Code (ISPS) er det internasjonale regimet for beskyttelse av havner og skip mot tilsiktede handlinger.

7.21 ROS – analyser, (Risiko-og sårbarhetsanalyse).

To fortellende («soft-data») scenario workshops, en av en-dags-varighet for anleggsfasen og en av to-dagers varighet for driftsfasen er avholdt til grunn for ROS-analysene om risiko og sårbarhet. Den kritiske foreslåtte lange etterdriftsfase (uavgrenset) med utadrettet vanntrykk-gradient gjennom vannfylt og avfallsfylt gruve er ikke med i denne workshoptilnærmingen.

Deltakere var bl.a. utvalg av ansatte/innleide på Noah langøya. Kvalitetssikring av omfang, relevans, innretning og av kvalifikasjoner for prosjektdeltakelse og styring av ROS-analysene foreligger ikke.

Utredning av risiko- og sårbarhet for den kritiske etterbruksperioden (eventuelt flere hundre års periode) etter avsluttet utpumping av vann fra deponiområdet ser ut til ikke å foreligge. Det vil kunne bli ettersendt høringskommentar på delutredning 7.21, i det vi også viser til Norcems hørings svar.

Sluttbemerkinger etter «side-for-side» -utvalget

1. En kan fortsatt spørre hvorfor ikke da tilgjengelig kunnskap (i 2015-2016) om manglende minsteavstander førte til tidligere avvisning av Breviksgruvene (Dalen gruve) som deponi for farlig avfall.
2. Det framgår av Norcems høringsuttalelse og av dokumenter ellers fra 1. halvår 2018 at forslagsstiller Noah alt ved kunngjøring av KU må ha vært klar over at samdrift i gruvene mellom Norcems kalksteinsutvinning og Noahs eventuelle avfallsdeponering ble klart avvist av Norcem. Likevel utfører Noah sin KU uten egen klargjøring av ståsted i forhold til dette viktige premisset.
3. Resultatet blir en lite transparent og uakseptabel sammenblanding av premissene samdrift og ikke samdrift. En står faktisk overfor en potensiell aktør som selv ikke avklarer eget ståsted i forhold til den tidlig foretatte avvisning av samdrift, og det heller ikke foran eller innenfor en risiko- og sårbarhetsvurdering. Dette virker ikke som tilstrekkelige kvalifikasjoner hos en eventuell hovedpartner i underjords deponering, og aller minst for en komplisert samdrift.

4. Konsekvensutredningen nå avdekker til tross for sitt voluminøse omfang, sammen med det omfattende høringsmaterialet i form av svar, manglende kunnskap og kompetanse og respekt for prosjekterings- og lokaliseringskrav av bergrom for avfall.

5. Denne form for KU indikerer i den dokumentasjon som likevel kommer fram nettopp ved påviste avvik, utsettelse og feil; en manglende egnethet både hos forslagsstiller og ved lokaliteten. Uansett: Alene de her dokumenterte - grunnleggende utilstrekkelige avstandsforhold til tett befolkning, skoler, annen sensitiv arealbruk i seg selv, tilsier at Dalen gruve må ekskluderes snarest som stort deponi for avfall.

Slik det påvises i våre merknader, bør det samlet foreligge, både forut for høringen og ved det som skulle vært tatt med av foreliggende kunnskap i denne konsekvensutredningen med høringssvar, et kunnskapsgrunnlag mer enn tilstrekkelig til å avvise lokaliteten Dalen gruve i Brevik-Heistad som stort deponi for avfall.

Det vises også til Frivillig faggruppes tidligere innsendte merknader til planprogrammet, herunder også som del av merknad fra Frivillig faggruppe for bidrag til løsning av deponisaken – vedlagt til forslaget fra NOAH AS til planprogram i desember 2017.

12. Vurdering av et utvalg - (3) industrielle høringssvar

Våre kommentarer til høringssvar fra Avfall Norge 17.10-18:

Avfall Norge er en bransjeorganisasjon vi respekterer for betydelig kompetanse og erfaring. Det er en bransjeorganisasjon for hele avfalls- og gjenvinningsbransjen i Norge. De representerer mer enn 200 medlemmer fra offentlig og privat sektor. De uttrykker en stor bekymring rundt den uavklarte situasjonen for lagring/deponering av flyveaske «når Langøya etter planen blir full sommeren 2024». Vår komm.: Delvis samsvar. Vi deler som AN samme bekymring, bortsett fra at årstallet i allefall med redusert import og annen løsning for titan-syren kan skytes atskillig lengre ut i tid.

Det er overraskende at Avfall Norge med sin påberopte kompetanse ikke nevner bekymring i for helse- og sikkerhet i den stedspecifikke ramme Avfall Norge og alle andre er blitt innbudt til å vurdere: Et gigant-deponi under tett bybefolkning og i sårbart, klausulert fjordsystem, med transportledd gjennom et nasjonalt naturvernet område av stor bruks- og referanseverdi. Avfall Norge mener at Norge må sikres tilstrekkelig helse- og miljøsikker behandlingskapasitet for eget uorganisk farlig avfall og at regjeringen aktivt må komme frem til en løsning. Vår kommentar: Samsvar med vårt høringssvar .

Utsagn: «Avfall Norge ønsker generelt velkommen en konkurranse på behandling/deponering av uorganisk farlig avfall» . Vår kommentar: Samsvar.

«Avfall Norge oppfatter at KU'en for Dalen gruver svarer på de helse og miljømessige konsekvensene av tiltaket på en tilfredsstillende måte». Vår kommentar: Ikke samsvar. AN s høringssvar ikke grunnlagt på dette punkt.

Utsagn: «Energigjenvinning er en felle for miljøgifter og støtter en sirkulær økonomi ved å holde kretsløpene rene.» Vår kommentar: Noe samsvar.

Vår utdypende kommentar: Forbrenning er en betinget felle for miljøgifter, i det forbrenningen kan etterlate betydelige restmengder miljøgifter i atmosfæren, og, - ved sluttdeponering av urensset flyveaske – også etterlatt i jord og vann (ved utsiving). Da får en heller ikke benyttet verdifulle metaller videre ved gjenvinning. Det er også stigende bekymring for forbrenning, bl.a. i Sverige, p.g.a. CO2-utslipp. Forbrenning må om andre tilsynelatende «kretsløpsløsninger» undergis kretsløpsvurdering i sammenheng med overforbruksregnskapet i produksjon/forbruk av varer.(bruk og kast).

Utsagn: «I tillegg erstatter energien i avfallet fossile energikilder i fjernvarmeanlegg og bidrar til å beskytte klimaet mot drivhusgasser». Vår kommentar: Betinget samsvar. Det brennes i dag, også på de svenske og danske avfallsanlegg, svære mengder fossilt avfall (malingsrester, plastemballasje etc etc) pga mangelfull kildesortering.

Fra hvert tonn blandet restavfall som energigjenvinnes blir 30-40 kg igjen som flyveaske, tilsvarende ca 50.000 tonn flyveaske fra norske avfallsforbrenningsanlegg. Vår kommentar: Samsvar. Utdypende kommentar: De 50 000 t flyveaske er, hvis rensset, en ny ressurs.

Utsagn: «Det antas at ny forskning og teknologi vil være i stand til å redusere mengden farlig flyveaske fra avfall i fremtiden, som følge av materialgjenvinning og sanering. Denne utviklingen går imidlertid ikke raskt nok til å erstatte behovet for behandling med deponering. Det vil gå enda 5-15 år før de første teknologiene er kommersielle (TRL nivå 9), og da først som en løsning for kun deler av flyveasken».

Vår kommentar: Lite samsvar. Utdypende kommentar: Teknologiene er kommersielle i dag, og det er f. eks. i Sveits bebudet forbud mot deponering av urensset flyveaske. OIWs storskala-pilot for rensing og gjenvinning av tungmetaller fra flyveaske ble åpnet av miljøministeren på Herøya næringspark 17. oktober 2018. Kommersialisering er forventet i 2022, dvs om 3-4 år. En tar da sikte på innvinning av betydelige mengder sink og kobber, og andre metaller, som er giftige i konsentrasjonene de har i flyveaske.

Utsagn: «Eksport av farlig avfall (flyveaske) til andre land, som feks «backfilling» i tyske saltgruver, er juridisk usikkert og kan hindres av EU-forordningen om grensekryssende avfall, som Norge er underlagt».

Vår kommentar: Tyske saltgruver i dybde over 600 m har den doble geologiske barriere som regnes mer enn tilstrekkelig for sikker lagring / deponering. I f.eks Heilbrunn-deponiet (volum over 30 mill kubikkm lagres flyveaske i «bags» i tørt miljø, for å kunne fylle opp evt usikre gruveganger, men også for å kunne hentes opp igjen til annen bruk som råstoff. Det bør også undersøkes om den norske eksportforordningen av avfall kan benyttes ut fra byrdefordelingsprinsippet i EU. Norge har i 15-20 år importert store mengder urensset flyveaske, både fra kullkraftverk og avfallsanlegg ellers i Europa. Om vi, spesielt i en mulig kritisk overgangsfase på 5-7 år kan få en gjenytelsesordning, i forhold til den såkalte Basel-unntakspakken i Europa, bør undersøkes. Det bør spesielt gjøres dersom det er slik at Norge, som Det Norske Veritas påpeker i sin rapport om avfall fra oljevirkomheten, nå har kapasitet til å behandle mye av det hittil eksporterte avfallet fra oljevirkomheten, (eksport ca 470 000 t /år) i Norge.

Våre kommentarer til Høringssvar ELKEM Bremanger 16.10.2018

Smelteverket skriver at en der «fortsatt har noe behov for å deponere sidestrømmer som vi i dag vanskelig kan levere som nye råvarer». Vår komm.: Smelteverket ligger i ytre Sogn. En regional løsning med deponimuiighet nær smelteverket bør overveies grundigere. Utsagnet «...vi i dag vanskelig kan levere som nye råvarer...» kan og tyde på at utfordringen kan la seg løse. Det er og

planer om relativt nærliggende deponihaller i berg for uorganisk avfall unna tettsteder i nærliggende region.

Utsagn: «Etter vår forståelse viser utredningene at Dalen gruve er godt egnet som fremtidig deponi for uorganisk farlig avfall. «Konsekvensutredningen, som er gjennomført av anerkjente fagmiljøer, har bidratt til å gi den nødvendige kunnskapen om etablering og drift av deponiet.»

Vår kommentar: Utsagnet viser ingen innsikt i hva som er «anerkjente fagmiljøer» for gjennomføring av slik konsekvensutredning. NGU tok forbehold for sin kompetanse i avfallsplanlegging/deponilokalisering den korte scanning (budsjett ca 100-200 000 Nkr av noen lokaliteter i landet, for mulig anlegg, og som omfattet noen få nedlagte, til dels vannfylte og sprukne gruver, steinbrudd og noen få ubenyttede bergrom. Multiconsult har ikke dokumentert sin kompetanse ved en rekke av delutredningene, ROS-analysen ble utført som kortfattet syning rundt workshop-bord, uten at den kritiske etterdriftsfasen av et deponi var tema. SINTEF Molab har ikke ferdigstilt undersøkelser av potensial for gassdannelse.

Utsagn: «Det vil alltid danne seg lokal motstand mot etablering av et nytt deponi. Da anlegget for håndtering av farlig uorganisk avfall ble etablert på Langøya mot slutten av 1980-tallet var det også lokal motstand. I dag kan NOAH vise til internasjonal anerkjennelse og mer enn 25 års sikker industriell drift på Langøya».

Vår kommentar: Bremanger smelteverk og enhver bør ta utgangspunkt i det forståelige: Det dreier seg om en privatpersons vyer for å trumfe gjennom verdens største årlige mottak av uorganisk farlig avfall til et underjordisk deponi, og som er ment å ligge rett under eller skrått ned for tett befolkning. Verdens største tillatte mottak årlig til underjordisk deponi er oppgitt til 200 000 t pr år. I Brevik ønsket en å begynne med 300 000-800 000 t pr. år. Hva slags insitament til gjenvinning og mindre deponering og mindre transport av farlig avfall er dette? Tunge tyske kompetanseorganer i bransjen har desavuert den såkalte Noah-metoden, fordi «gipskakene» har løselighet i vann, og slippe de innstøpte avfallsstoffene gradvis ut på mellomlang / lang sikt.

Utsagn: «Norge kan ikke risikere å bli stående uten en robust løsning...» Vår kommentar: «Langvik» er verken presentert i en robust lovlig konseptramme; dvs. innen en påbudt nasjonal plan for farlig avfall, eller på en robust lokalitet.

Utsagn: «Før det er for sent». Vår kommentar: Med tilpasset tilførsel med redusert import og den forutsatte økende bruk av minimering/ gjenvinning og en rekke andre virkemidler vil Norge i løpet av de 6-12 år før Langøya er full ha funnet andre løsninger, om industri og myndigheter setter fanebestemmelsene i avfallsdirektivet som ledestjerner (Artikkel 1 om beskyttelse og artikkel 13 og 28.3.d. om tilstrekkelige avstander og robuste lokaliteter.)

Våre kommentar til høringsvar fra Norsk Industri 17.10.2018

Utsagn: «Norsk Industri registrerer at de geologiske forholdene i og rundt Dalen gruve vurderes å være godt egnet for et underjordisk deponi for uorganisk farlig avfall og at underjordisk deponering av stabilisert farlig avfall kan skje uten vesentlig miljørisiko.»

Vår kommentar: Her er det i første ledd kun Noahs (innleide NGIs) vurdering som refereres. Flere av våre mest erfarne geo/hydro-orienterte fagfolk i kaverneplanlegging har påvist uforsvarlig geologisk,

hydrogeologisk og gruveteknisk lokalitet for stort sluttdeponi av farlig uorganisk avfall. Norsk Industri er på forhånd gjort kjent med dette.

I andre ledd av utsagnet leverer Norsk Industri en forhastet slutning, som verken følger av første ledd eller av en miljørisiko-analyse, siden den ikke er avsluttet (bl.a. SINTEF Molabs undersøkelse og evt andre deler av miljørisikoanalyse som i tilfelle videre utredning vil kunne bli pålagt.

Utsagn: «Norges system for håndtering av farlig avfall baserer seg på en kombinasjon av god nasjonal behandlingsskapasitet, i tillegg til samarbeid med andre nordiske og nord-europeiske land».

Vår kommentar: Norge har ikke et tilstrekkelig utviklet og forankret nasjonalt system for håndtering av farlig uorganisk avfall. Landet mangler fortsatt en nasjonal plan eller konseptramme for minimering, behandling og sluttdeponering av farlig avfall. En mangler også en oppdatert avtale med andre nordiske land.

Den ikke-bindende Ministerrådsavtalen fra 1994 kom i en situasjon der en så for seg en utveksling over landegrensene på 4-7 000 tonn hvert år «en del år framover». Den svære importen av flere hundre tusen tonn farlig avfall hvert år, inkludert urensset flyveaske fra avfallsforbrenningsanlegg og fraksjoner av konsentrerte giftige tungmetaller og andre stoffer mangler politisk forankring, formidlet hjemmel og kan være i strid med internasjonale konkurranseforhold og vilkår for statsstøtte.

Det er imidlertid bra at Norsk Industri nå poengterer den statlige forpliktelsen til å tilrettelegge gode rammer/planrammer. For det er ikke gitt fullmakt fra Staten til en dominerende aktør å forhåndslåse slike rammer til et enkeltvedtak om deponi i Brevik, så lenge verken minimeringsprogram for farlig avfall, eller en nasjonal avfallsplan for farlig avfall er utarbeidet. Norsk Industri burde også vist til EØS-avtalens forpliktelser mht en avfallsplanlegging som skal oppfylle Rammedirektivets føringer for nødvendige lokalitetskriterier; unna tett bosatt befolkning.

I hht. regler for konsultasjonspraksis i det nye Miljøvirkningsdirektivet (2017) peker vi på at vi som næringsnøytral faggruppe med dokumenterte tunge offentlige oppdrag i miljøplanlegging og beredskap i Grenland og med nødvendig lokalkunnskap gjerne ser at vi konsulteres på basis av de mer utførlige merknader vi og evt. andre vil sende inn i saken. Dette gjelder også hjemmel-spørsmål, der vi står i kontakt med flere erfarne jurister og arealplanleggere.

---

13. Noen referanser/linker

1. Avfallsdirektivet. <http://europolov.no/rettsakt/avfallsdirektivet/id-180>
2. Avfallsstrategi, "Fra avfall til Ressurs", 2013
3. Bjørndal J. Ubegrenset deponikapasitet, Kretsløpet 6-2013 , <http://www.kretsløpet.no/pdf-utgaver/2013/29--27/file>
4. COWI - Vurdering av egnethet for mottak, behandling og deponering av uorganisk farlig avfall – lokalitet Brevik. 2016
<http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M551/M551.pdf>
5. Dalland, Øystein Kommentert sammenstilt tabell over avstandspraksis mellom farlig industri og sensitiv arealbruk i utvalgte land og regioner. 2015-16. Manus, som eget dokument- vedlegg til motmelding, kan evt ettersendes.
6. Duijm NJ Acceptkriterier I Danmark og EU m eksempel Island, Miljøstyrelsen 2008
<http://www2.mst.dk/udgiv/publikationer/2008/978-87-7052-814-6/pdf/978-87-7052-815-3.pdf>
7. Eksempel føderale forskrifter i USA, Texas, versjon av 2011, vedtak 1989, i 1995 vedtatt videreført, 0,5 miles minste skilleavstand, dvs ca 805 m gjeldende lokale farlig avfall-anlegg.
link, <http://www.statutes.legis.state.tx.us/Docs/HS/htm/HS.361.htm>,
8. EPA, Victoria State, Australia Separation Distances for industrial emissions 2013
<http://www.epa.vic.gov.au/~media/Publications/1518.pdf>
9. EU (CONTROL OF MAJOR ACCIDENT HAZARDS INVOLVING DANGEROUS SUBSTANCES) (REVOCATION) REGULATIONS 2015, S.I. No. 208 of 2015
http://www.hsa.ie/eng/Your_Industry/Chemicals/COMAH/SI_208_of_2015.pdf
10. Fellesforum for Heistad, Brattås og Skjelsvik. Motmelding 27.10 2014 til NOAH AS-Norcem Brevik -Forslag til områderegulering og planprogram etterbruk av Dalen gruver. "Nei til farlig avfall – under fjord og føtter"
11. Fellesforum for Heistad, Brattås og Skjelsvik - 5. mai 2015 Utvidet innklaging av Norcem A/S og Renor A/S, ved Fellesforum for Heistad, Brattås og Skjelsvik gjeldende; Manglende eller misvisende miljøinformasjon i saken: Etterbruk av Dalen Gruve, Forslag Områdereguleringsplan og Forslag til planprogram av mai/juni 2014 5. mai 2015. Svar se KLD, arkiv.
12. HSA, Irland - Consultation Distance
http://www.hsa.ie/eng/Your_Industry/Chemicals/COMAH/Land_Use_Planning
13. Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-06-25-45>
14. Kretsløpet okt 2015 og temaartikler,. NOAH AS om bl.a. nytt prosjekt sinkgjenvinning fra flyveaske. <http://www.noah.no/Portals/6/NOAHs%20Ark2015ENDELIG.pdf>
15. Major Industrial Accidents Council of Canada - Risk-Based Land. Use Planning Guidelines Ottawa 1995
<http://www.cheminst.ca/sites/default/files/pdfs/Connect/PMS/Risk-Based%20Land%20Use%20Planning%20Guidelines.pdf>
16. Meld. St. 29 (2011–2012) Samfunnssikkerhet
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-29-20112012/id685578/>
17. Miljødirektoratet Langøya, tillatelse 8. juli 2014, til NOAH as
http://www.noah.no/wp-content/uploads/2016/03/noahlangoya_tillatelse080714.pdf
18. Miljødirektoratet - Sammenstilling av rapporter og Miljødirektoratets vurderinger Vedlegg til svar på oppdrag fra Klima-og miljødepartementet om å utrede lokaliteter for deponi for farlig avfall.2016.
<http://www.miljodirektoratet.no>
19. Miljødirektoratet - Svar på oppdrag-utredning lokaliteter for deponi for farlig avfall. 2016
<http://www.miljodirektoratet.no>, herunder -

- Rapport fra Norges geologiske undersøkelse: Vurdering av geologiske forhold ved potensielle lokaliteter til deponi for uorganisk farlig avfall
- Rapport fra Norconsult AS: Utvalgte lokaliteters egnethet for mottak, behandling og deponering av uorganisk farlig avfall
- Rapport fra Mepex Consult og Profu AB: Framtidige mengder uorganisk farlig avfall
20. Naturvårdsverket - Lagar och regler om avfall <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledninga/Avfall/Lagar-och-regler-om-avfall/>
  21. NGU - Undersøkelse av mulige steder for lagring av farlig avfall, melding <http://www.ngu.no/nyheter/undersokjer-stader-lagring-av-farleg-avfall> 2015
  22. Norcem AS –NOAH AS Endret råvareforsyning til Norcem Brevik med etterbruk av Dalen gruve til avfallsbehandlingsanlegg og deponi. Rev utg. 16.12-2014 <http://docplayer.no/9109575-Norcem-as-noah-as-endret-ravareforsyning-til-norcem-brevik-med-etterbruk-av-dalen-gruve-til-avfallsbehandlingsanlegg-og-deponi.html>,
  23. Norske Utslipp, Miljødirektoratet, database 2016 i utdrag ved ScultZE, PE, Naturvernforbundet - https://issuu.com/per-erikschulze/docs/noah_lang_ya_importtillatelser_201
  24. Riksrevisjonen rapp 3:7 2011-2012; Undersøkelse av forvatningen av farlig avfall Investigation into the management of hazardous waste.r
  25. Seveso-direktivet om forebygging av kjemikalieulykker: landenes gjennomføringsrapportering – des 2015 <http://europolov.no/rettsakt/seveso-direktivet-om-forebygging-av-kjemikalieulykker-bestemmelser-om-landenes/id-7845>
  26. Statens offentlige utredninger – At slutførvara longlivat fårligt avfald i undermarksdeponi i berg . Sth 2008 <http://www.regeringen.se/contentassets/a3ff6f69ef634c96b7e0e44fbf16915d/att-slutforvara-langlivat-farligt-avfall-i-undermarksdeponi-i-berg-hela-dokumentet-sou-200819>
  27. TU, Ø Lie, 11.9. 2015 For uklare planer etter Langøya <http://www.tu.no/artikler/esa-norge-bryteravfallsdirektivet/275553>
  28. TU, Ø. Lie Vil sprengje fjellhaller for å deponere farlig avfall Vil gjøre Noahs planlagte avfallsdeponi i Brevik overflødig. <http://www.tu.no/artikler/vil-sprengje-fjellhaller-for-a-deponere-farlig-avfall/345642>
  29. TU Ø. Lie 21.10. 2015 Planlegger gigantisk deponi for farlig avfall et steinkast unna boligområde <http://www.tu.no/artikler/planlegger-gigantisk-deponi-for-farlig-avfall-et-steinkast-unna-boligomrade/275796>
  30. Verband Bergbau Geologie und Umwelt . Herausgeber Verband.der.Kali-.und.Salzindustrie. http://www.vbgu.de/documents/VKS_VBGU_Prognos_Broschuere_Untertage-Entsorgung.pdf
  31. Vorschriftensammlung der Gewerbeaufsicht Baden-Württemberg1 Abstände zwischen Industrie -bzw. Gewerbegebieten und Wohngebieten im Rah-men der Bauleitplanung und sonstige für den Immissionsschutz bedeutsame Ab-stände 2008 Abstandsliste 2007 http://www.gaa.baden-wuerttemberg.de/servlet/is/16507/7_3.pdf
  32. EU-veiledning 2003, Avfallsplanlegning; http://ec.europa.eu/environment/waste/plans/pdf/wasteguide_final.pdf
  33. "Waste Management Plans Guidance Note" fra 2012/13, se spes.side 66, http://ec.europa.eu/environment/waste/plans/pdf/2012_guidance_note.pdf,
  - 34 Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/42/EF af 27. juni 2001 om vurdering af bestemte planers og programers indvirkning på miljøet <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0042&from=en>
  36. Om implementeringen av Plandirektivet, Konsekvenser av planer og programmer <http://europolov.no/rettsakt/plandirektivet-miljokonsekvensvurderinger-av-planer-og-programmer/id-3153>
  35. NGU Rapport 2015.0555 Vurdering av geologiske forhold ved en del mulige lokaliter for deponi for farlig uorganisk avfall http://www.ngu.no/upload/Publikasjoner/Rapporter/2015/2015_055.pdf
  36. SFT Veileder til Deponiforskriften. <http://www.miljodirektoratet.no/old/klif/publikasjoner/avfall/1951/ta1951.pdf>

37. Karakterisering og kriterier for mottak av avfall (Vedlegg II) Forskrif om gjenvinning og behandling av avfall https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-06-01-930/KAPITTEL_9-2#KAPITTEL_9-2
38. SFT. Veiledning om bunn og sidetetting av deponier.
<http://www.miljodirektoratet.no/old/klif/publikasjoner/avfall/2095/ta2095.pdf>
39. Waste-human-health-Evidence-needs-mtg-report.pdf, (WHO 2015)
40. Klüver, Bjørn H. og Kveen, Alf : Berginjeksjon i praksis . Statens Vegvesen. Publikasjon 104 (2004)
https://www.vegvesen.no/_attachment/70918/binary/37443?fast_title=Publikasjon+104+
41. <https://www.ksbedrift.no/bransjer/avfall/forurenser-betaler/produsentansvar/produsenten-skal-dekke-alle-kostnader-ved-avfallshaandteringen/>
42. Linker til fortolkende EU-dom; **(Court of Justice of the European Union)** ,
<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49068&pageIndex=0&doclang=DA&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=537646>. (Ut fra de sammenslåtte sakene; C-53/02 OG C-217/02)
- 43 EU Waste Planning Managem. Guidance Note (2012/13 s 66). EU Commission 2012.
http://ec.europa.eu/environment/waste/plans/pdf/2012_guidance_note.pdf
44. Miljøvurdering af generel regulering – miljøvurderingsdirektivets plan- og programbegreb i lyset af EU-dommen i sag C-290/15, D’Oultremont. Kbnh.
<https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/EUU/bilag/423/1860620/index.htm>
45. Miljööverdomstolen: <http://klevringsjuridik.se/verdict/miljooverdomstolen-referat-mod-2002-11/>
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Avfall/Deponering-av-avfall/>
46. Deponering av avfall . Naturvårdsverket 2017 <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Avfall/Deponering-av-avfall/>
47. Revidert miljøvirkningsdirektiv gyldig i Norge fra 16.5-2017
<http://www.efta.int/sites/default/files/documents/legal-texts/eea/other-legal-documents/adopted-joint-committee-decisions/2015%20-%20English/117-2015.pdf> og
<https://europalov.no/rettsakt/miljovirkningsdirektivet-revisjon/id-5865>